

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

**Кваліфікаційна робота
бакалавра**

**ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ВУЛИЦІ В
УМОВАХ ВІЙНИ**

Виконала: студентка 4-го курсу,
групи 6.2310-ср
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
К.О. Хіміч

Керівник: професор кафедри філософії,
публічного управління та соціальної роботи,
професор, д.і.н. Приймак О.М.

Рецензент: доцент кафедри філософії, публічного
управління та соціальної роботи, доцент,
к.філос.н. Ель Гуессаб К.

Запоріжжя – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра філософії, публічного управління та соціальної роботи
Рівень вищої освіти бакалавр
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма «Соціальна робота»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри філософії, публічного
управління та соціальної роботи

_____ Т.І.Бутченко

« _____ » _____ 2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Хіміч Ксенії Олександрівні

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Технології соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни

керівник роботи Приймак Олег Миколайович, д.і.н., професор

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «18» січня 2024 року № 77-с

2. Строк подання студентом роботи 6 червня 2024 року

3. Вихідні дані до роботи Карпенко О. Г., Романова Н. Ф. Теорія і практика соціальної роботи : навч. посіб. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2015. 408 с.; 17. Каширіна Є. В., Завацька Н. Є. Теорія і практика соціальної роботи : навч. посіб. Сєверодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. 52 с.; 29. Пеша І. В., Сопівник І. В., Галайдюк В. В., Кошук О. Б. Соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю : навч. посіб. Київ : Компринт, 2023. 449 с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Дослідити стан наукової розробки. 2. Зробити уточнення головних понять. 3. Виділити принципи та методи дослідження. 4. Проаналізувати дітей вулиці як об'єкт соціальної роботи. 5. Опрацювати класифікацію технологій соціальної роботи з безпритульними дітьми в умовах війни. 6. Охарактеризувати закордонний досвід вирішення проблеми «вуличних» дітей. 7. Зробити аналіз дитячої безпритульності на території Запорізької області в умовах війни. 8. Виділити особливості аутич-роботи з «вуличними» дітьми в Запорізькій області. 9. Розробити шляхи підвищення соціальної роботи з дітьми вулиці на території прифронтових областей України

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

7 рисуноків

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Приймак О.М., професор кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	02.02.2024	02.02.2024
Розділ 2	Приймак О.М., професор кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	11.03.2024	11.03.2024
Розділ 3	Приймак О.М., професор кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	03.04.2024	03.04.2024

7. Дата видачі завдання 18 січня 2024 року

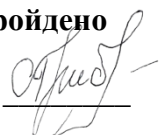
КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Листопад – грудень 2023	виконано
2.	Бібліографічний пошук	Січень – лютий 2024	виконано
3.	Розробка основних положень роботи	Січень – лютий 2024	виконано
4.	I розділ	Лютий – березень 2024	виконано
5.	II розділ	Березень – квітень 2024	виконано
6.	III розділ	Квітень – травень 2024	виконано
7.	Систематизація висновків	Травень 2024	виконано
8.	Нормоконтроль	Травень 2024	виконано

Студент К.О. Хіміч

Керівник роботи О.М. Приймак

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер О.О. Широбокова

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 62 сторінок, 63 позицій у списку літератури, 7 рисунків.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА, ДІТИ ВУЛИЦІ, ДИТЯЧА БЕЗПРИТУЛЬНІСТЬ, ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ, ДІТИ ВУЛИЦІ В УМОВАХ ВІЙНИ, СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ, СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА, СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД

Мета дослідження: дослідити технології соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни.

Об'єкт дослідження: соціальна робота з дітьми вулиці в умовах війни.

Предмет дослідження: технології соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни.

Методи дослідження: аналіз, спостереження, аналіз статей та монографій, аналітичний метод та узагальнення.

Гіпотеза: застосування спеціалізованих технологій соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни на території Запорізької області суттєво покращує їхнє фізичне, психологічне та соціальне становище, сприяючи реінтеграції в суспільство та зниженню рівня безпритульності.

Висновки: 1. Дослідження соціальної роботи з дітьми вулиці потребує комплексного підходу, що враховує різноманітні аспекти цієї проблеми, включаючи соціальні, психологічні, економічні та правові фактори.

2. Ефективна соціальна робота вимагає активної співпраці між державними, громадськими та міжнародними організаціями, а також постійного вдосконалення методів і технологій для надання якісної допомоги дітям, які опинилися в надзвичайно складних життєвих обставинах.

3. Ефективна соціальна робота з дітьми вулиці потребує адаптації методів до умов підвищеної небезпеки, активного залучення громади та партнерства з міжнародними організаціями. Застосування цих підходів дозволить забезпечити стабільну підтримку та допомогу дітям, що опинилися в надзвичайно складних життєвих обставинах.

SUMMARY

The qualifying paper consists of 62 pages, 63 items in the bibliography, 7 figures.

SOCIAL WORK, STREET CHILDREN, CHILD HOMELESSNESS, SOCIAL WORK TECHNOLOGIES, STREET CHILDREN IN WAR CONDITIONS, SOCIAL REHABILITATION, SOCIAL PREVENTION, SOCIAL SUPPORT.

The purpose of the study: to investigate the technologies of social work with street children in war conditions.

Research object: social work with street children in wartime conditions.

Research subject: technologies of social work with street children in wartime conditions.

Research methods: analysis, observation, analysis of articles and monographs, analytical method and generalization.

Hypothesis: the use of specialized technologies of social work with street children in wartime conditions on the territory of Zaporizhzhya region significantly improves their physical, psychological and social situation, contributing to their reintegration into society and reducing the level of homelessness.

Conclusions: 1. The study of social work with street children needs a comprehensive approach that takes into account various aspects of this problem, including social, psychological, economic and legal factors. 2. Effective social work requires active cooperation between state, public and international organizations, as well as constant improvement of methods and technologies to provide quality assistance to children who find themselves in extremely difficult life circumstances. 3. Effective social work with street children requires adaptation of methods to conditions of increased danger, active involvement of the community and partnership with international organizations. Application of these approaches will provide stable support and assistance to children who find themselves in extremely difficult life circumstances.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ВУЛИЦІ.....	7
1.1. Стан наукової розробки теми.....	7
1.2. Уточнення головних понять.....	12
1.3. Принципи та методи дослідження.....	17
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ВУЛИЦІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ.....	21
2.1. Діти вулиці як об'єкт соціальної роботи.....	21
2.2. Класифікація технологій соціальної роботи з безпритульними дітьми в умовах війни.....	27
2.3. Закордонний досвід вирішення проблеми «вуличних» дітей.....	31
РОЗДІЛ 3. ПРАКСЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ВУЛИЦІ В УМОВАХ ВІЙНИ НА ТЕРИТОРІЇ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	38
3.1. Аналіз дитячої безпритульності на території Запорізької області в умовах війни.....	38
3.2. Особливості аутріч-роботи з «вуличними» дітьми в Запорізькій області.....	43
3.3. Шляхи підвищення соціальної роботи з дітьми вулиці на території прифронтових областей України.....	48
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57

ВСТУП

Актуальність теми. Нині у суспільстві відбуваються глибокі соціальні зміни, які загострили становище дітей в Україні. Зростає злочинність, збільшується кількість правопорушень серед неповнолітніх, серйозних масштабів набуває дитячий алкоголізм та наркоманія, все більше стає дітей з фізичними та психічними відхиленнями у розвитку. Причинами даного явища є російська-українська війна на території нашої держави, зниження рівня життя, відсутність цілісної системи психолого-педагогічної, медико-соціальної, соціально-правової, реабілітаційної підтримки дітей.

У цих умовах виявилася категорія дітей, які перебувають у статусі «нічийних». Діти вулиці – це діти, позбавлені нагляду, уваги, турботи, позитивного впливу зі сторони батьків чи осіб, які їх замінюють.

Бездоглядна дитина живе під одним дахом з батьками, зберігає зв'язки із сім'єю, у неї ще є емоційна прихильність до будь-кого з членів сім'ї, але зв'язки ці крихкі і перебувають під загрозою атрофії та руйнування. Відсутність належного догляду та утримання, нехтування інтересами та потребами особистості, що розвивається у сім'ї створюють реальну загрозу психічному, фізичному та моральному розвитку дитини. Бездоглядність дітей нерідко є першим кроком до безпритульності, соціальної дезадаптації, руйнування нормального процесу соціалізації дитини [13, с. 44].

Актуальність даної теми кваліфікаційної дипломної роботи полягає у тому, що в даний час проблема безпритульності неповнолітніх в умовах війни є досить гострою та значущою. Слід наголосити, що наслідки дитячої безпритульності та бездоглядності можуть бути дуже серйозними: поширення цього явища призводить до нестабільності в розвитку держави і суспільства, а також завдає прямої шкоди здоров'ю, психічному та соціальному розвитку неповнолітнього. Тому одним із актуальних і значущих завдань сьогодні є пошук шляхів зниження зростання дитячої безпритульності та підвищення ефективності її профілактики.

Об'єкт дослідження кваліфікаційної дипломної роботи – соціальна робота з дітьми вулиці в умовах війни.

Предмет дослідження – технології соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни.

Мета дослідження кваліфікаційної дипломної роботи: дослідити технології соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни.

Відповідно до поставленої мети в роботі поставлено такі основні завдання:

- дослідити стан наукової розробки теми;
- зробити уточнення головних понять;
- виділити принципи та методи дослідження;
- проаналізувати дітей вулиці як об'єкт соціальної роботи;
- опрацювати класифікацію технологій соціальної роботи з безпритульними дітьми в умовах війни;
- охарактеризувати закордонний досвід вирішення проблеми «вуличних» дітей;
- зробити аналіз дитячої безпритульності на території Запорізької області в умовах війни;
- виділити особливості аутріч-роботи з «вуличними» дітьми в Запорізькій області;
- розробити шляхи підвищення соціальної роботи з дітьми вулиці на території прифронтових областей України.

Гіпотеза дослідження полягає у застосуванні спеціалізованих технологій соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни на території Запорізької області суттєво покращує їхнє фізичне, психологічне та соціальне становище, сприяючи реінтеграції в суспільство та зниженню рівня безпритульності.

Методологічну і теоретичну основу дослідження складають праці присвячені розгляду питання соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни таких видатних вчених та науковців, як: А. М. Романишин, О. В. Бойко,

І. М. Гузенко, С.О. Омельченко, В.І. Тернопільська, Н.М. Чернуха, Я.О. Співак, М.О. Васильєва-Халатникова, О.С. Бакуліна, Д.В. Костенко, Л.І. Рутьян та інші.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному підході до особливостей соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни. Наукова новизна визначається також і тим, що дослідження проведено з використанням останніх розробок в соціальній роботі.

Практична та теоретичне значення дослідження дозволяє виявити особливості соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни у наукових та методичних посібниках, лекційному матеріалі з журналістської справи, при написанні курсових та кваліфікаційних робіт бакалавра.

Структура: кваліфікаційна дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг основної роботи – . Список використаної літератури включає найменувань (викладених на сторінках).

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ВУЛИЦІ

1.1. Стан наукової розробки теми.

Основні соціальні проблеми дітей викликані їх об'єктивним психофізіологічним статусом та станом суспільства, в якому вони мешкають. В останні роки в умовах війни відбулися кризові зміни у структурі сімейних зв'язків, оскільки багато батьків не тільки не в змозі забезпечувати своїм дітям соціально прийнятний, а й навіть фізіологічний рівень змісту [11, с. 132]. Ситуація бідності, що склалася, з усіма її наслідками руйнує світ дитини, підлітка, тому що батьки, природні захисники виявляються неспроможними у своїх спробах забезпечити непорушність життєвого укладу, достатність засобів для існування.

Покинуті діти – результат розпаду сімейних зв'язків. Розміри соціального сирітства, коли діти втрачають сімейні зв'язки та батьківське піклування, маючи живих батьків, постійно збільшується. Як правило, ці діти часто перебувають у стані глибокої соціально-педагогічної занедбаності, мають комплекс покинутої, зненавидженої, неповноцінної дитини. Умови суспільного виховання, імітація сімейного життя, відсутність природних зразків статево-рольової поведінки, слабкість емоційно-особистісних зв'язків породжують соціальний інфантилізм, комунікативні проблеми в дітей віком [14, с. 161].

Російсько-українська війна на території нашої держави має серйозний вплив на безпритульність сучасних українських дітей. Адже переселення та втрата домівок, травми та стрес, втрата родини та розрив соціальних зв'язків, відсутність доступу до освіти та медичної допомоги, економічні труднощі негативно впливають на життя сучасного підростаючого покоління в нашій державі.

Стан наукової розробки соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни є дуже актуальним і вимагає особливої уваги через складність та специфіку впливу військових конфліктів на життя дітей. В умовах війни, проблеми, з якими зіштовхуються діти вулиці, стають ще більш гострими і багатовимірними, включаючи питання безпеки, доступу до освіти, психологічної підтримки та базових життєвих потреб [3, с. 21].

Історія соціальної роботи з безпритульними дітьми в Україні в умовах війни має глибокі корені. Вона виникала від потреб суспільства у захисті та підтримці дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах через різноманітні причини, основна з яких – російсько-українська війна.

Розвиток поглядів на проблему соціальної роботи з дітьми вулиці, особливо в умовах війни, можна розділити на кілька етапів, які відображають зміну підходів і методологій залежно від соціальних, економічних та політичних умов часу.

Першим етапом був початок ХХ століття. На початку минулого століття соціальна робота з дітьми вулиці в умовах війни не була так розвиненою, як зараз, і тому науковці, які концентрувалися на цій темі, можуть бути менш відомими або відсутніми у загальному списку відомих науковців.

Проте деякі зарубіжні та українські дослідники та активісти займалися соціальною роботою та допомогою дітям в умовах війни або соціальної дезорганізації.

Вклад у соціальну роботу з дітьми вулиці під час Першої світової війни зробила американська соціальна робітниця – Джейн Адамс. Її наукові праці включали в себе різні аспекти соціальної роботи та допомоги дітям, які опинилися у складних життєвих обставинах через війну. Однією з її найбільш відомих праць є «The Long Road of Woman's Memory», яка висвітлює досвід воєнного життя та його вплив на психічне здоров'я та соціальні умови жінок та дітей [23, с. 65].

Одна з важливих робіт даного автора – це книга «Twenty Years at Hull-House», де вона описує своє досвідчене роботу в Халл-Хаусі – центрі соціальної

допомоги в Чикаго [29, с. 69]. У цій книзі вона розповідає про різноманітні аспекти соціальної роботи з дітьми та молоддю, включаючи тих, хто опинився на вулиці через різні життєві обставини, такі як бідність, сімейні проблеми та бездомність. Аддамс висвітлює ефективні методи реабілітації та підтримки цих дітей, спрямовані на їхнє фізичне, емоційне та соціальне благополуччя.

Джейн Аддамс також активно виступала за соціальні реформи, спрямовані на поліпшення умов життя дітей, особливо тих, хто опинився на вулицях або в ситуаціях війни. Вона розглядала проблеми бідності, безпритульності, насильства та інші аспекти соціального виключення, що впливають на дітей, та пропонувала стратегії для їх вирішення.

Наукові праці Джейн Аддамс є важливим джерелом для розуміння проблем дітей у військових конфліктах та соціальної роботи з ними [31, с. 229]. Вони сприяли формуванню стратегій та програм соціальної допомоги та реабілітації для дітей, які потребують підтримки у складних життєвих обставинах.

Серед українських вчених того часу, які приділяли проблематиці соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни був Михайло Ярошинський – український педагог і соціальний діяч, який активно займався питаннями допомоги дітям в умовах соціальної кризи та війни в Україні на початку ХХ століття.

Другим етапом дослідження соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни була середина ХХ століття. В даний період почалося більш систематичне вивчення проблем дітей вулиці. Під час Холодної війни з'явилися дослідження, які зосереджувалися на психологічних та соціальних аспектах впливу війни на дітей [4, с. 144].

Вагомий внесок зробив Брюно Бетельхайм, який був австрійським психологом та педагогом. Він досліджував психологічні аспекти дитячої психіки в умовах стресу, включаючи воєнні часи. Його наукові праці і дослідження були присвячені багатьом аспектам розвитку дитини та психологічному впливу на неї, зокрема в умовах війни.

Бетельхайм висвітлював важливість психологічної підтримки та розвитку психічних ресурсів дітей, які пережили стресові ситуації, такі як війна. Він акцентував увагу на тому, що важливо створити для дітей безпечне та стабільне середовище, де вони можуть відновити свої психологічні та емоційні ресурси.

В Україні в середині минулого століття проблематикою соціальної роботи з дітьми вулиці активно займався Іван Блажкевич. Його наукові праці стосуються різноманітних аспектів соціальної роботи з дітьми в умовах війни. Він вивчав причини бездомності серед дітей, їхні потреби та проблеми, а також розвивав методи реабілітації та підтримки цих дітей.

Іван Блажкевич акцентував увагу на необхідності створення спеціалізованих центрів та установ для соціальної допомоги бездомним дітям. Він також висвітлював важливість психологічної підтримки та розвитку соціальних навичок у цих дітей для їхнього подальшого успішного інтегрування в суспільство [20, с. 13].

Наступним періодом у вивченні проблематики дослідження став період кінця ХХ століття та початок ХХІ століття. Адже після прийняття Конвенції про права дитини (1989 рік) почалася активна робота з адвокації та захисту прав дітей, включаючи дітей вулиці [26, с. 255]. Соціальна робота почала включати принципи залучення спільноти і захисту дитини в умовах конфліктів та криз.

У даний період до проблеми дослідження соціальної роботи серед зарубіжних та українських вчених, які вивчали дітей вулиці в умовах війни можна віднести К. Лузадер, Е. Сілвермана, Н. Шульгіну, Л. Вовк та інших. Ці науковці та практики зробили значний внесок у розуміння та розв'язання проблеми дітей в умовах війни та конфліктів.

У період сьогодення українські вчені та науковці зробили вагомий внесок у дослідженні соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни. Н.О. Бондаренко має досвід дослідження соціально-психологічних аспектів адаптації дітей до умов війни та конфлікту, включаючи дітей, які перебувають на вулиці.

Видатні українські науковці М.П. Лукашевич та Т.В. Семигіна у своїх наукових працях займаються дослідженням психологічних аспектів адаптації дітей до умов війни, включаючи вивчення ефективних методів соціальної роботи з дітьми вулиці.

Дані відомі вчені та інші сучасні українські дослідники внесли значний вклад у розуміння проблем соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах Російсько-української війни та розробку ефективних стратегій допомоги цій вразливій категорії населення.

Соціальна робота з дітьми вулиці в умовах війни вимагає від науковців та вчених глибокого розуміння соціальних проблем та емпатії до потреб цих дітей. Вона також потребує співпраці з іншими гуманітарними організаціями та місцевими урядовими структурами для ефективного надання допомоги та координації зусиль.

Наукові розробки в цій галузі мають велике значення для розробки ефективних стратегій допомоги та відновлення, заснованих на доказовій базі та врахуванні специфіки військового конфлікту. Незважаючи на складності, інноваційні підходи та міжнародна підтримка можуть зробити значний внесок у поліпшення життя дітей вулиці в умовах війни [16, с. 154].

Отже, загалом аналіз проблеми соціального сирітства в Україні показує, що суспільство, держава мають відповідально, комплексно підходити до вирішення цієї проблеми, а сім'я – нести відповідальність за виховання дитини, оскільки є основним соціальним інститутом у суспільстві, який формує майбутнє покоління та виховує гідну зміну, яка забезпечуватиме розвиток та процвітання держави.

Історія соціальної роботи з безпритульними дітьми в Україні внаслідок війни свідчить про поступовий розвиток та посилення уваги до проблем цієї вразливої категорії населення.

1.2. Уточнення головних понять.

У дослідженні соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни були використанні головні поняття, такі як: «соціальна робота», «безпритульні діти», «діти вулиці в умовах війни» та «соціальна роботи з дітьми вулиці в умовах війни».

Одним з основних понять дослідження є термін «соціальна робота». Адже соціальна робота – це професійна діяльність, спрямована на допомогу та підтримку людей у різних соціальних ситуаціях, з метою покращення їх якості життя [24, с. 173]. Соціальна робота є професійною сферою, орієнтованою на вирішення соціальних проблем і підтримку людей у складних життєвих ситуаціях, спрямовану на поліпшення їхнього добробуту та соціальної адаптації.

Так, О.А. Агарков розглядає соціальну роботу у широкому значенні як соціальна діяльність суспільства щодо забезпечення соціалізації людини взагалі [1, с. 129]. У цьому сенсі соціальна робота є діяльність суспільства, спрямовану забезпечення присвоєння індивідом соціально схвалюваних цінностей і норм, установок, формування його життєвої позиції, цілей, ролей, відповідних моральних якостей тощо. для того, щоб забезпечити його нормальне соціальне функціонування та можливість повноцінної самореалізації в суспільстві.

На думку Н.О. Бондаренко, соціальна робота представляє соціальний механізм підтримки життєвих сил людини, її індивідуальної та соціальної суб'єктивності; вона є насамперед технологією здійснення соціальної політики у сфері підтримки «слабких» верств населення, їх соціального захисту [4, с. 45].

Соціальна робота є професійною діяльністю, спрямованою на надання допомоги громадянам, які перебувають у важкій життєвій ситуації. Сфера соціальної роботи зарекомендувала себе як цікава та глибока система явищ, вивчаючи які дослідник постійно оновлює свій погляд на соціальну проблематику сучасного суспільства.

Соціальна робота є професійною діяльністю, спрямованою на допомогу індивідам, групам або спільнотам для покращення або відновлення їхньої

здатності до соціального функціонування, а також на створення суспільних умов, які підтримують цілісність соціального функціонування. Ця дисципліна та професія, яка базується на знаннях та цінностях, спрямованих на допомогу людям у вирішенні різноманітних проблем життя та підвищення благополуччя людини через застосування теорій людської поведінки та соціальних систем.

Основні принципи соціальної роботи включають повагу до цінностей та гідності кожної людини, важливість людських відносин, зобов'язання працювати на користь соціальної справедливості, компетентність у професійній діяльності, цілісність у поведінці та конфіденційність у роботі з клієнтами.

Під поняттям «технології соціальної роботи» розуміють методи, інструменти, підходи та процеси, які використовуються соціальними працівниками для аналізу, планування та вирішення проблем, з якими стикаються індивіди, сім'ї, групи або спільноти. Ці технології дозволяють ефективно надавати допомогу та втручатися в складні соціальні взаємодії та ситуації.

Технології соціальної роботи – це систематизований набір методів, прийомів, стратегій та інструментів, які використовуються соціальними працівниками для вирішення соціальних проблем індивідів, сімей чи груп. Вони допомагають соціальним працівникам ефективно ідентифікувати, аналізувати та втручатися в різні складні життєві ситуації [18, с. 52].

Сутність технологій соціальної роботи полягає в застосуванні комплексу професійних знань, методів, прийомів та процедур для ефективного вирішення соціальних проблем індивідів, сімей, груп і спільнот. Технології в соціальній роботі забезпечують систематичний підхід до аналізу, планування та реалізації інтервенцій, спрямованих на підтримку та розвиток клієнтів в різних життєвих обставинах.

Отже, технології соціальної роботи необхідні для забезпечення систематичного, науково обґрунтованого та ефективного підходу до рішення соціальних проблем. Вони допомагають професіоналам адаптуватися до різних

викликів та забезпечувати релевантну допомогу, яка враховує унікальні потреби та контекст клієнтів [34, с. 50].

Важливим поняттям у дослідженні є термін «безпритульні діти» або «діти вулиці». Особливим феноменом сучасної української культури є безпритульність дітей. Культура безпритульної дитини утворює особливий, створений дітьми світ і є сукупним результатом процесів які діють у економічних, соціальних сферах суспільства. Дитина по-різному відгукується на зміни у соціальних і культурних умовах свого існування залежно від особливостей того середовища, в якому вона існує [6, с. 49].

Безпритульність дітей – це образ життєдіяльності осіб, які об'єдналися у групи та дотримуються певних законів та традицій. Такі групи є асоціальними, характеризуються розмитістю моральних норм, жорстокістю, втратою загальнолюдських якостей – жалості, співчуття тощо [15, с. 45]. Неповнолітні діти, що тривалий час ведуть асоціальний спосіб життя, виробляють свою філософію життя та утворюють особливу субкультуру, специфічно засвоюючи багато моральних понять, наприклад, такі як вірність, честь, обов'язок, совість та інші.

Безпритульні діти – це діти, які не мають батьківського або державного піклування, постійного місця проживання, що відповідають віку позитивних занять, необхідного догляду, систематичного навчання та виховання, що розвиває.

Безпритульні діти – це діти, які або втратили своїх батьків, або опинилися поза сімейним доглядом та не мають стабільного житла чи опіки. Вони можуть зіткнутися з проблемами соціальної адаптації, освіти та турботи про здоров'я.

Безпритульні діти – це діти, які не мають постійного місця проживання або стабільного домашнього середовища, і які, часто через різні обставини, перебувають у ситуації, коли вони змушені жити на вулиці або в інших громадських місцях. Основні причини безпритульності дітей можуть включати сімейні проблеми, економічні труднощі, насильство в сім'ї, природні катастрофи, міграцію та інші фактори [19, с. 55].

Термін «діти вулиці» використовується для опису дітей, які живуть та/або проводять значну частину свого часу на вулиці. Ці діти часто зазнають різних форм відчуження від суспільства, сім'ї, освітньої системи та інших традиційних соціальних структур. Вони можуть повністю або частково жити на вулиці, опиняючись у вкрай вразливому становищі.

Безпритульність дітей є складною проблемою, яка потребує комплексного підходу та співпраці між різними структурами суспільства, включаючи урядові органи, неприбуткові організації, громадські ініціативи та інші зацікавлені сторони.

Робота з дітьми вулиці вимагає комплексного підходу, що включає не тільки задоволення базових життєвих потреб, але й психологічну підтримку, освіту, професійну підготовку та соціальну інтеграцію. Важливим аспектом є також робота з сім'ями дітей та створення умов для можливості їх повернення додому або знаходження альтернативних форм сімейного виховання [18, с. 80].

Отже, основними завданнями у роботі з безпритульними дітьми є забезпечення їхньої безпеки, відновлення стабільності та забезпечення доступу до освіти, охорони здоров'я та інших необхідних послуг.

Наступним поняттям є «діти вулиці в умовах війни». Під поняттям «дітей вулиці в умовах війни» розуміють дітей, які стають безпритульними або живуть на вулицях у зоні збройного конфлікту або військових дій. Вони потрапляють у цю складну ситуацію через різні причини, включаючи знищення їхніх домів, втрату родини, переслідування, травми та інші страшні події, пов'язані з війною на території України [25, с. 122].

Діти вулиці в умовах війни часто опиняються у складних життєвих обставинах, зазнають втрат та стикаються з ризиками для свого благополуччя. Їм може бракувати безпеки, доступу до освіти та медичної допомоги. Спеціалісти соціальної роботи в таких ситуаціях прагнуть забезпечити допомогу та підтримку для поліпшення їхнього життя.

Діти вулиці в умовах війни потребують негайної допомоги та підтримки з боку урядових структур, міжнародних організацій, громадських організацій та

місцевих громад, щоб забезпечити їм безпечне середовище, доступ до основних життєвих потреб, медичної допомоги, освіти та психосоціальної підтримки [29, с. 102]. Дії для підтримки цих дітей включають розробку та впровадження спеціалізованих програм реабілітації та відновлення, а також захист їхніх прав та інтересів.

Останнім важливим терміном є «соціальна робота з дітьми вулиці в умовах війни».

Соціальна робота з дітьми вулиці в умовах війни – це спеціалізована область соціальної роботи, яка зосереджується на наданні допомоги та підтримки дітям, що зазнали особливо сильного впливу від воєнних конфліктів і які з різних причин опинились на вулиці без піклування дорослих. Основна мета цієї роботи полягає в забезпеченні безпеки, захисту та благополуччя дітей, які опинилися на вулицях унаслідок військових подій [29, с. 335].

Ця діяльність включає в себе захист, реабілітацію, соціальну інтеграцію та надання освіти, з метою забезпечення безпечного середовища для розвитку та відновлення нормального життя дітей.

Основними напрямками соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни є наступні [26, с. 244]:

- забезпечення безпеки та захисту;
- психосоціальна підтримка;
- освіта та навчання;
- реінтеграція з сім'ями та спільнотами;
- адвокація та захист прав дитини.

Робота з дітьми вулиці в умовах війни вимагає від соціальних працівників не лише професійних навичок, але й високого рівня емпатії, терпіння та відданості, адже ці діти зіткнулися з надзвичайно складними життєвими обставинами.

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, то варто зауважити, що соціальна робота з дітьми вулиці в умовах війни є специфічною галуззю

соціальної роботи, яка спрямована на надання допомоги та підтримки безпритульним дітям у зонах військового конфлікту або в умовах війни.

1.3. Принципи та методи дослідження.

У дослідженні проблематики технологій соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни були застосовані принципи та методи, які допомагають забезпечити відповідність вимогам до наукових досліджень.

Принципи дослідження дипломної роботи формують основу, на якій базується вся методологія та проведення дослідження. Вони забезпечують наукову обґрунтованість, етичність і надійність отриманих результатів.

Серед основних принципів, які будуть використані під час дослідження соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни.

Принцип об'єктивності передбачає, що в процесі наукового дослідження необхідно прагнути до отримання об'єктивної інформації та формулювання висновків, які відповідають реальному становищу справ. Цей принцип важливий для забезпечення достовірності дослідження та уникнення впливу суб'єктивних уподобань, поглядів чи припущень на результати дослідження.

Забезпечення об'єктивності є важливим аспектом будь-якого наукового дослідження, оскільки це дозволяє забезпечити його достовірність і надійність, а також довіряти отриманим результатам.

Термінологічний принцип передбачає використання в науковому дослідженні головних понять, уточнення їх змісті, визначення та встановлення взаємозв'язку між ними [14, с. 101]. На основі термінологічного принципу були розкриті основні поняття дослідження, а саме: соціальна робота, діти вулиці або безпритульність, діти вулиці в умовах війни та соціальна робота з дітьми вулиці в умовах війни.

Сходження від абстрактного до конкретного – це принцип, що використовується у дослідженні та аналізі для розуміння складних або

абстрактних понять, які потім конкретизуються або застосовуються до конкретних ситуацій, явищ або прикладів.

Сходження від абстрактного до конкретного дозволяє науковцям та аналітикам систематично розглядати та аналізувати складні поняття чи проблеми, а потім застосовувати отримані знання до практичних ситуацій або прикладів. Цей підхід сприяє розвитку теорій та концепцій, а також розробці рекомендацій та стратегій для вирішення реальних проблем соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни [6, с. 366].

Методологія – це сукупність методів, принципів, підходів та концепцій, які використовуються для вивчення явища, розв’язання проблеми або проведення дослідження в науці, техніці, соціальній роботі та інших сферах [28, с. 255]. Це важливий аспект наукової діяльності, оскільки він допомагає визначити, як саме буде проводитися дослідження, аналізуватися інформація та робитися висновки.

Методологія також визначає теоретичні основи дослідження, напрями його розвитку, важливі аспекти аналізу даних і інші аспекти, необхідні для досягнення поставлених цілей.

Отже, методологія визначає рамки та інструментарій, які використовуються дослідниками для вивчення та розуміння об’єктів своєї діяльності, що є важливим кроком у процесі розвитку наукового знання і практичних дій.

Методологія дослідження соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни включає в себе різноманітні методи дослідження, такі як:

- аналіз;
- спостереження;
- аналіз статей та монографій;
- аналітичний метод;
- метод узагальнення.

Аналіз являє собою розчленовування явища або процесу на складові частини (деякі властивості, ознаки і т.д.) і їх різнобічне вивчення. Цей метод

дослідження, безперечно, є самим часто використовуваним при написанні наукових робіт [39, с. 138]. В ході нашої наукової роботи нами був зроблений детальний аналіз соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни.

Спостереження – це один із методів наукового дослідження, який полягає в систематичному спостереженні, фіксації та запису відомостей про об'єкт дослідження з метою отримання об'єктивної інформації про його характеристики, поведінку, взаємодію або будь-які інші аспекти. Воно дозволяє отримати первинні дані без втручання дослідника та здійснити детальний аналіз об'єкта дослідження в його природному середовищі. При використанні спостереження при дослідженні нами була отримана інформація про властивості і відносини досліджуваних об'єктів в проблематиці соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни [39, с. 166].

Метод аналізу статей та монографій є одним із ключових інструментів у науковому дослідженні, особливо у соціальних науках. Цей метод полягає у систематичному огляді та критичному аналізі наукових публікацій, таких як статті у наукових журналах та книги-монографії, для збору інформації та розуміння певної проблеми чи явища. Під час дослідження соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни ми звертались до таких видатних українських науковців з даної проблематики, як: Т. Семигіна, С.О. Омельченко, В.І. Тернопільська, Н.М. Чернуха, Я.О. Співак, М.О. Васильєва-Халатникова, О.С. Бакуліна, Д.В. Костенко, Л.І. Рут'ян та інші.

Метод аналізу статей та монографій дозволяє отримати глибоке розуміння досліджуваної теми шляхом вивчення різних підходів та точок зору, що висвітлені в наукових джерелах.

Аналітичний метод – це підхід до розв'язання проблеми або вивчення явища, який базується на розборі, розкладанні на складові частини і детальному аналізі інформації з метою отримання глибокого розуміння сутності питання та виявлення закономірностей чи тенденцій [46, с. 77]. В цілому, аналітичний метод є потужним інструментом для розуміння складних питань, вирішення проблем і прийняття обґрунтованих рішень в різних сферах діяльності. В ході

наукової роботи нами було розроблено дослідження особливостей безпритульності дітей в соціальній роботі та вплив російсько-української війни.

Метод узагальнення схожий на метод дедукції. При застосуванні цього методу наукового пізнання робляться висновки про загальні властивості досліджуваних об'єктів [22, с. 24].

Таким чином, для визначення особливостей соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни були використані наступні методи та принципи дослідження: аналіз, спостереження, аналіз статей та монографій, аналітичний метод, узагальнення, принцип об'єктивності, термінологічний принцип та сходження від абстрактного до конкретного.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ВУЛИЦІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

2.1. Діти вулиці як об'єкт соціальної роботи.

Діти вулиці – це діти, які втратили стійкий зв'язок з сім'єю та регулярно проживання вдома. Вони можуть перебувати на вулиці цілодобово або частково, проводячи більшу частину часу на вулиці, де вони намагаються забезпечити собі життя. Феномен «вуличних» дітей є симптомом соціального неблагополуччя суспільства [21, с. 28].

Існують дві категорії безпритульних: ті, які постійно проживають на вулиці; ті, що періодично живуть на вулиці. Життя цих дітей на вулиці обмежується періодом від кількох днів до кількох тижнів.

Як фактори, що призводять до феномену «вуличних» дітей, найчастіше розглядаються такі: кримінальний фактор; сімейний фактор; об'єктивна ситуація; психологія віку; молодіжна субкультура; інформаційний чинник (рис. 2.1) [17, с. 85].

Рис. 2.1 – Фактори, що призводять до феномену «вуличних» дітей

Поняття безпритульність визначає становище самого неповнолітнього, його своєрідний соціальний статус, який він набуває власним бажанням або через збіг життєвих обставин [8, с. 33]. Відмітними ознаками такого соціального статусу є: повне припинення будь-якого зв'язку з сім'єю, батьками, родичами; проживання у місцях, не призначених для людського проживання; добування коштів до життя способами, не визнаними у суспільстві; підпорядкування власним неписаним законам, продиктованим визнаним серед безпритульних авторитетом [32, с. 77].

Серед «вуличних» дітей розрізняють такі соціальні групи: дитина, яка перебуває в кризі соціальної, педагогічної, психологічної; дитина – інвалід або хвора; дитина, яка порушила закон; дитина із сім'ї біженців, переселенців; дитина – наркоман, алкоголік, токсикоман; дитина – сирота; дитина, що експлуатується дорослими [15, с. 31]. У кожній із цих груп «вуличних» дітей свій механізм створення умов для соціалізації та забезпечення прав дитини у сім'ї, у суспільстві, у державі [9, с. 83].

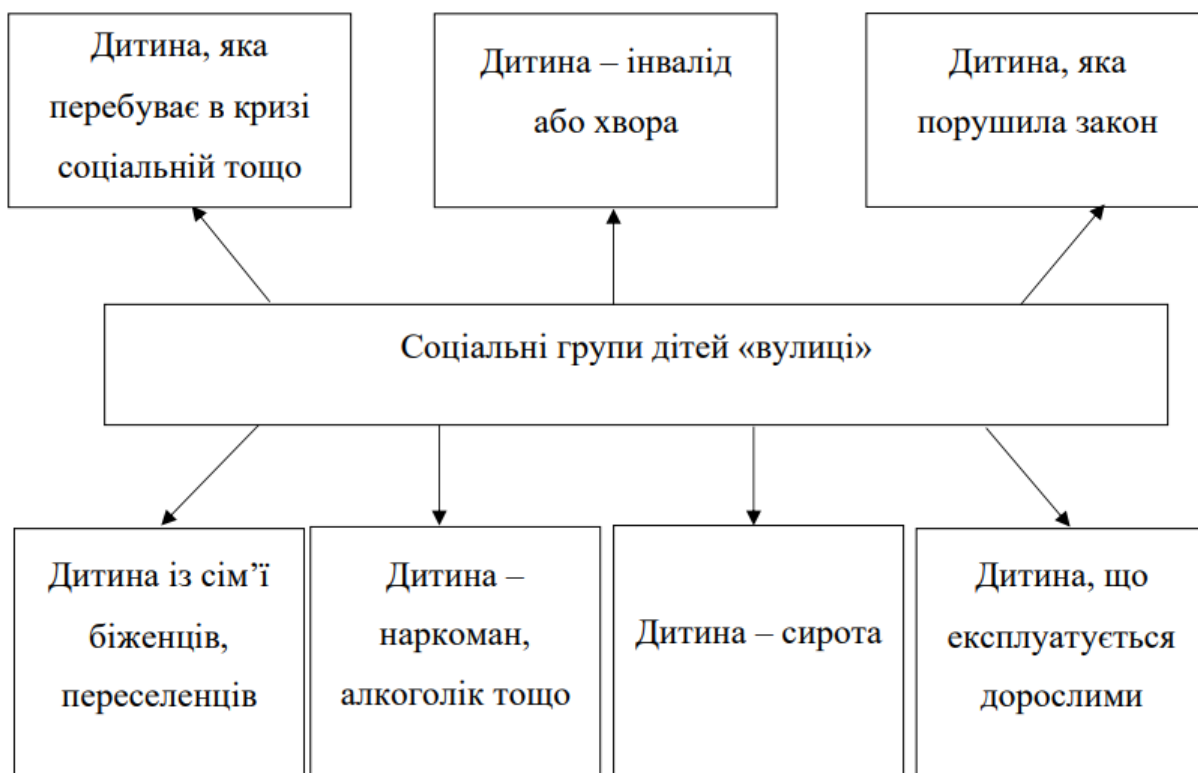

Рис. 2.2 – Фактори, що призводять до феномену «вуличних» дітей

Обставини, що сприяють втечі дитини на вулицю, можуть бути різноманітними і включати такі основні чинники: негативні сімейні умови, такі як насильство, зловживання, конфлікти, розлучення батьків, або втрата близької особи, можуть змушувати дітей шукати притулок на вулиці; бідність і відсутність достатніх матеріальних ресурсів у сім'ї можуть призводити до втрати дитиною місця проживання та намагання самостійно забезпечити себе на вулиці; відсутність дружніх зв'язків або небажання спілкуватися з іншими дітьми, конфлікти з однолітками або дорослими, або відчуття відчуженості в школі чи суспільстві можуть змусити дитину шукати вихід на вулицю; стан депресії, стресу, тривоги або низька самооцінка можуть впливати на дитину так, що вона вирішить втекти на вулицю, шукаючи втечі від внутрішніх конфліктів; недостатність нагляду або втрата інтересу батьків можуть сприяти втечі дитини на вулицю, де вона може відчувати більшу свободу і самостійність. Ці фактори можуть поєднуватися і посилювати один одного, зумовлюючи складні умови для дітей та їхніх родин [3, с. 26].

Діти вулиці є однією з найбільш вразливих категорій в суспільстві та важливим об'єктом соціальної роботи. Це термін, який використовується для опису дітей, які виростають або живуть на вулицях міст або мають обмежений доступ до безпечного житла та соціальних послуг [36, с. 199]. Вони часто перебувають у складних життєвих обставинах, таких як бідність, зловживання та відсутність доступу до освіти та медичної допомоги. Вони можуть повністю жити на вулиці або втрачати домашній зв'язок на певний час.

Діти вулиці є особливою соціальною групою, яка потребує уваги та підтримки соціальних служб, громадських організацій та громадянського суспільства. Сутність дітей вулиці як об'єкта соціальної роботи полягає в розумінні їхнього вразливого становища та специфічних потреб. Ось деякі ключові аспекти цієї сутності [40, с. 85]:

- вразливість. Діти вулиці часто стикаються з різними формами вразливості, такими як втрата батьківської підтримки, економічна

незахищеність, відсутність житла та доступу до основних послуг. Вони також піддаються ризику зловживання, експлуатації та насильства;

- соціальна ізоляція. Діти вулиці часто відчують відчуженість та відсутність соціальної підтримки. Вони можуть мати обмежений доступ до освіти, медичних послуг та інших ресурсів, що призводить до соціальної відстороненості та відчуття виключеності;

- потреби. Діти вулиці мають різноманітні потреби, включаючи фізіологічні (харчування, притулок, медична допомога), психологічні (підтримка, захист, терапія) та соціальні (соціалізація, освіта, працевлаштування);

- унікальність кожної ситуації. Кожна дитина вулиці має свою унікальну історію та потреби. Соціальний працівник повинен індивідуалізувати свою роботу, враховуючи контекст та особливості кожної сім'ї та дитини;

- потенціал. Незважаючи на вразливе становище, діти вулиці мають потенціал для розвитку та самореалізації. Соціальна робота спрямовується на виявлення та підтримку цього потенціалу через різноманітні програми та інтервенції [40, с. 86].

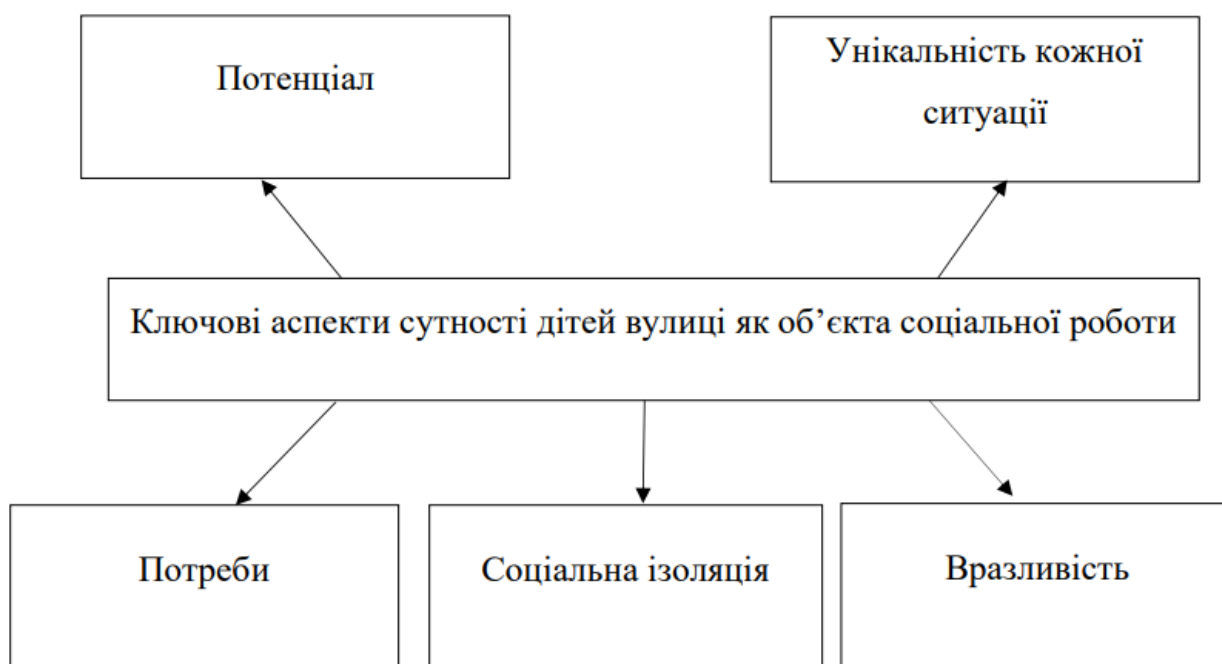

Рис. 2.3 – Ключові аспекти сутності дітей вулиці як об'єкта соціальної роботи

Отже, сутність дітей вулиці як об'єкта соціальної роботи полягає в розумінні їхньої унікальності та потенціалу, а також у визначенні шляхів підтримки та захисту їхніх прав та інтересів.

Соціальна робота з цією категорією населення спрямована на надання допомоги та підтримки цим дітям, які знаходяться у складних життєвих обставинах. Головна мета такої роботи полягає в тому, щоб забезпечити цим дітям безпеку, захист від небезпек та негативних впливів вуличного середовища, а також допомогти їм повернутися до стабільного та безпечного життя. Це може включати надання доступу до освіти, медичної допомоги, притулку та психосоціальної підтримки [23, с. 49].

Спеціалісти з соціальної роботи працюють з дітьми вулиці, проводячи оцінку їхніх потреб, надаючи підтримку у вирішенні особистих проблем, допомагаючи їм отримати доступ до освіти, медичної допомоги та інших необхідних послуг. Крім того, вони сприяють соціалізації цих дітей, допомагаючи їм інтегруватися в суспільство та знаходити альтернативні варіанти проживання, які більш відповідають їхнім потребам та інтересам.

Соціальні працівники також співпрацюють з іншими фахівцями та громадськими організаціями, щоб забезпечити повне та комплексне обслуговування цих дітей.

Як об'єкт соціальної роботи, діти вулиці потребують спеціалізованого підходу та індивідуальної уваги. Основні завдання соціальних працівників у цьому випадку включають [24, с. 41]:

- ідентифікація та оцінка проблем. Виявлення дітей, які живуть на вулиці, та оцінка їхніх потреб у безпеці, освіті, харчуванні, медичному обслуговуванні, та психосоціальній підтримці;
- забезпечення основних потреб. Надання доступу до їжі, одягу, гігієни та безпечного притулку;
- реінтеграція з сім'єю. Коли це можливо та безпечно, працювати над поверненням дитини в родину або знаходженням альтернативних форм сімейного влаштування, наприклад, у прийомні сім'ї;

- освіта та навчання. Залучення дітей до формальної або неформальної освіти, навчання життєвим навичкам та професійної підготовки;
- психологічна підтримка. Надання доступу до психологічної допомоги для вирішення травм, стресу та інших емоційних проблем;
- соціалізація та розвиток. Сприяння участі дітей в спортивних, культурних та соціальних заходах, які можуть допомогти їм розвивати соціальні зв'язки та відчутти себе частиною спільноти;
- захист прав. Просування та захист прав дітей через адвокацію, правову підтримку та спілкування з державними органами [24, с. 43].

Ці завдання вимагають від соціальних працівників глибокого розуміння потреб дітей вулиці, а також ефективних та відповідальних підходів до їхньої підтримки та захисту.

Робота з дітьми вулиці вимагає комплексного підходу та співпраці різних соціальних служб, громадських організацій та громадянського суспільства для забезпечення їхнього благополуччя та успішної реінтеграції в суспільство.

Отже, діти вулиці є об'єктом соціальної роботи, оскільки вони перебувають у складних життєвих обставинах, не мають постійного місця проживання та надходження до школи, відчують відсутність домашнього забезпечення та стикаються з ризиком викладення на небезпеку та негативний вплив вуличного середовища. Соціальна робота з дітьми вулиці спрямована на надання їм підтримки, захисту та допомоги у вирішенні їхніх потреб і проблем. Даний вид соціальної роботи з дітьми вулиці передбачає комплексний підхід до вирішення їхніх потреб та проблем, спрямований на забезпечення їхнього благополуччя та повноцінного розвитку.

Сутність роботи з дітьми вулиці полягає в наданні комплексної допомоги цій категорії дітей, враховуючи їхні особисті, соціальні та психологічні потреби. Це включає в себе забезпечення безпеки та захисту, доступ до освіти та медичної допомоги, соціалізацію та підтримку в пошуку альтернативних варіантів проживання та занять, які б підтримували їхній розвиток та добробут. Така робота також спрямована на попередження та вирішення проблем, що

стосуються дитячого вуличного безпритульності та викладення на ризик небезпечних ситуацій.

2.2. Класифікація технологій соціальної роботи з безпритульними дітьми в умовах війни.

Російська-українська війна має глибокий і всебічний вплив на дітей, які опинилися на вулиці. В Україні війна призвела до значного збільшення кількості дітей, що живуть у вуличних умовах, і погіршення їхнього становища. Діти вулиці в умовах війни потребують негайної та комплексної підтримки для забезпечення їхнього виживання, відновлення та інтеграції в суспільство.

Соціальна робота з безпритульними дітьми в умовах війни зосереджена на наданні комплексної підтримки для забезпечення їхнього виживання, безпеки, розвитку та інтеграції в суспільство.

Соціальна робота з безпритульними дітьми в умовах війни вимагає використання спеціалізованих технологій, спрямованих на забезпечення їхньої безпеки, соціальної підтримки та реабілітації [51, с. 64]. Технології соціальної роботи з дітьми вулиці забезпечують системний підхід до вирішення проблеми безпритульності дітей в умовах війни, допомагаючи їм відновити відчуття безпеки, отримати необхідну допомогу та інтегруватися в суспільство.

Основними технологіями, які можуть бути ефективно застосовані в соціальній роботі з безпритульними дітьми в умовах війни є [59, с. 166]:

1. Кризове втручання та первинна допомога дітям вулиці, яке включає створення мобільних бригад соціальних працівників та психологів, які можуть оперативно реагувати на випадки виявлення безпритульних дітей, надаючи їм першу медичну та психологічну допомогу, а також запровадження гарячих ліній для дітей, де вони можуть отримати консультації та допомогу в екстрених ситуаціях.

Технологія кризового втручання та первинна допомога є важливими елементами соціальної роботи з безпритульними дітьми в умовах війни. Вони

забезпечують негайне реагування на критичні ситуації, надання необхідної медичної та психологічної допомоги, забезпечення базових потреб та сприяння соціальній інтеграції. Комплексний підхід до вирішення проблем безпритульності дітей допомагає зменшити негативні наслідки війни для найуразливіших верств населення та сприяє їхньому відновленню та розвитку.

2. Тимчасове розміщення та безпека безпритульних дітей. Соціальні працівники повинні організувати безпечні місця для тимчасового проживання безпритульних дітей, де їм забезпечується житло, харчування, медичне обслуговування та психологічна підтримка, а також створення таборів для тимчасового перебування, де можна отримати необхідну допомогу та реабілітацію [59, с. 167].

Технологія соціальної роботи з тимчасового розміщення та забезпечення безпеки є невід'ємною частиною соціальної роботи з безпритульними дітьми в умовах війни. Вона спрямована на надання негайної допомоги та забезпечення безпеки дітей, що втратили домівки, та підготовку їх до інтеграції в суспільство. Використання комплексного підходу, що включає фізичну безпеку, психологічну підтримку, освітні та розвиваючі програми, а також соціальну адаптацію, дозволяє ефективно допомагати дітям у складних життєвих обставинах та сприяти їхньому відновленню та розвитку.

3. Реінтеграція в сім'ю та суспільство, яка полягає у виявленні родичів або законних представників дітей та сприяння їхньому воз'єднанню з сім'ями за умови безпеки. Дана технологія соціальної роботи з дітьми вулиці спрямована на забезпечення довгострокових рішень для дітей, які опинилися на вулиці, шляхом повернення їх до сімейного середовища або сприяння інтеграції в суспільство [59, с. 168].

Реінтеграція в сім'ю та суспільство є важливою технологією соціальної роботи з безпритульними дітьми в умовах війни. Вона забезпечує комплексний підхід, спрямований на повернення дітей до безпечного сімейного середовища або їх успішну інтеграцію в суспільство. Використання запропонованої

технології допомагає створити стабільні умови для життя дітей, сприяє їхньому розвитку та запобігає повторній безпритульності.

4. Психосоціальна підтримка та реабілітація безпритульних дітей. Дана технологія соціальної роботи спрямована на забезпечення комплексної допомоги дітям, які пережили травматичні події, з метою відновлення їхнього психічного та соціального благополуччя [59, с. 169]. Соціальні працівники допомагають організувати індивідуальні консультації психологів для допомоги дітям у подоланні травматичного досвіду та розвитку навичок самостійного життя.

Психосоціальна підтримка та реабілітація є критично важливими технологіями соціальної роботи з безпритульними дітьми в умовах війни. Вони забезпечують комплексну допомогу, спрямовану на відновлення психічного та фізичного здоров'я дітей, їх соціальну адаптацію та інтеграцію в суспільство. Використання цих технологій допомагає створити стабільне та підтримуюче середовище для дітей, що сприяє їхньому розвитку та поверненню до нормального життя.

5. Освіта та професійна підготовка дітей вулиці, яке полягає у запровадженні освітніх програм, адаптованих до потреб безпритульних дітей, які дозволяють їм продовжити навчання в умовах тимчасового проживання. Соціальні працівники також можуть допомагати організовувати курси професійної підготовки та майстер-класів, які допоможуть дітям отримати навички для подальшого працевлаштування [59, с. 169].

Освіта та професійна підготовка є надзвичайно важливими технологіями соціальної роботи з безпритульними дітьми, особливо в умовах війни. Вони забезпечують можливості для розвитку, інтеграції в суспільство та створення основи для успішного майбутнього. Використання цієї технології сприяє не лише наданню базових знань, але й розвитку життєвих навичок, необхідних для подолання викликів, з якими стикаються діти в умовах війни.

6. Юридична підтримка є також важливою технологією соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни, яка спрямована на захист прав дітей,

надання правової допомоги та забезпечення доступу до юридичних ресурсів і послуг. Соціальні працівники допомагають організувати надання юридичних консультацій та допомоги у відновленні документів, захисті прав дітей у судових справах та взаємодії з органами влади [61, с. 77].

Юридична підтримка є невід'ємною частиною соціальної роботи з безпритульними дітьми в умовах війни. Вона спрямована на захист прав дітей, вирішення юридичних питань, надання правової освіти та консультування. Використання даної технології допомагає забезпечити дітям необхідну підтримку та захист, що є важливим кроком до їхньої інтеграції в суспільство та подолання наслідків війни.

7. Інформаційно-просвітницька робота, в ході якої соціальні працівники проводять інформаційні кампанії для підвищення обізнаності суспільства про проблему безпритульних дітей в умовах війни та залучення громадськості до її вирішення. Під час даної технології соціальні працівники допомагають організовувати навчальні заходи, які допомагають у роботі з безпритульними дітьми [61, с. 78].

Інформаційно-просвітницька робота є важливою технологією соціальної роботи з безпритульними дітьми, особливо в умовах війни. Вона спрямована на забезпечення дітей необхідними знаннями та навичками, що допомагають їм захищати права, підтримувати своє здоров'я та безпеку, здобувати освіту та інтегруватися в суспільство. Використання різноманітних методів та ресурсів, включаючи сучасні технології та партнерства з громадськими організаціями, дозволяє ефективно вирішувати проблеми безпритульних дітей та сприяти їхньому розвитку.

8. Партнерство та міжвідомча співпраця, які полягають у залученні різних державних служб та відомств для координації зусиль з надання допомоги безпритульним дітям. Соціальні працівники взаємодіють з неурядовими організаціями та волонтерськими групами для надання комплексної допомоги дітям [61, с. 79].

У контексті соціальної роботи з безпритульними дітьми в умовах війни, партнерство та міжвідомча співпраця є невід'ємною складовою успішної стратегії допомоги. Дані підходи дозволяють об'єднати зусилля різних структур та організацій для максимальної підтримки та захисту дітей, які опинилися в складних умовах війни. Технологія партнерства та міжвідомчої співпраці сприяють ефективному використанню ресурсів, обміну досвідом та експертизою, а також створюють умови для комплексного підходу до розв'язання проблем. Партнерство та міжвідомча співпраця є ключовими факторами успіху у забезпеченні дітям безпеки, захисту та доступу до необхідних послуг та ресурсів в умовах війни [61, с. 80].

Технології соціальної роботи грають важливу роль у допомозі дітям вулиці в умовах війни, забезпечуючи їм необхідну підтримку, захист і можливості для подальшого розвитку. Вони забезпечують системний та комплексний підхід до вирішення проблеми безпритульності дітей в умовах війни, допомагаючи їм відновити відчуття безпеки, отримати необхідну допомогу та інтегруватися в суспільство [55, с. 233].

Таким чином, вплив війни на дітей, які опинилися на вулиці, є багатогранним і комплексним, зачіпаючи фізичний, психологічний, соціальний та освітній аспекти їхнього життя. Технології соціальної роботи з безпритульними дітьми допомагають у наданні фізичної безпеки, психологічної допомоги, підтримки, доступу до освіти та захисту від експлуатації.

2.3. Закордонний досвід вирішення проблеми «вуличних» дітей.

Безпритульність неповнолітніх в умовах війни є тривожною характеристикою, яка відображає складні соціальні та гуманітарні проблеми. Війна може призвести до великої кількості безпритульних дітей через руйнування їхніх домівок, розлучення з сім'ями, втрату батьків або опікунів, а також через травматичні події, які вони пережили.

Безпритульність неповнолітніх у військових конфліктах створює серйозні загрози для їхнього фізичного та психологічного здоров'я, може призвести до експлуатації, торгівлі людьми, відчуження від освіти та здоров'я, а також підвищення ризику залучення до девіантної поведінки. На жаль, покинуті діти в умовах війни існували в усі часи та в багатьох країнах світу [57, с. 144].

З урахуванням високого ступеня актуальності проблеми безпритульності неповнолітніх в умовах війни у різний час та на різних рівнях були розроблені нормативно-правові акти, які забезпечували юридичний захист сім'ї та дитинства.

Загальна декларація прав людини (прийнята 10.12.1948 р. Генеральною Асамблеєю ООН) проголошує право кожної людини на здійснення необхідних для підтримки її гідності та вільного розвитку особистості прав в економічній, соціальній та культурній областях, а також встановлює для всіх дітей однаковий рівень соціального захисту [12].

Конвенція про права дитини (прийнята 20.11.1989 р. Генеральною Асамблеєю ООН) приділяє увагу найкращому забезпеченню інтересів дітей; проголошує право дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального та соціального розвитку; право на здобуття освіти, відпочинок, дозвілля тощо; встановлює права та обов'язки батьків щодо найкращого забезпечення виховання та розвитку дитини [27].

Результатом виконання цілей та завдань, поставлених у перерахованих вище нормативно-правових документах, має з'явитися створення сприятливих умов для розвитку, освіти та виховання підростаючого покоління, покращення клімату в сім'ї, зниження чисельності сімей та дітей, які перебувають у соціально небезпечному становищі, мінімізація форм девіантної поведінки, а також підвищення якості життя сімей, які виховують неповнолітніх дітей. Проте правові гарантії щодо знедолених дітей, закріплені або проголошені у законодавстві зарубіжних країн, часом не відповідають економічним можливостям держави [34, с. 43].

Соціальна практика багатьох розвинених країн свідчить про те, що правильно організована профілактична робота у дитячому підлітковому середовищі приносить значний загальносоціальний ефект, знижуючи число девіацій [26, с. 17]. Розглянемо докладніше ключові моменти організації соціальної та профілактичної роботи з дітьми та підлітками, які опинилися на вулиці в умовах війни у зарубіжних країнах.

У Сполучених Штатах Америки, як і в інших країнах, соціальна робота з дітьми вулиці в умовах війни виявляється особливо важливою та складною задачею, яка включає наступні завдання:

- кризове втручання, під час якого спеціалісти з соціальної роботи здійснюють швидке реагування на кризові ситуації, забезпечуючи безпеку та допомогу дітям, які опинилися на вулиці через війну або конфлікт;
- професійна підтримка, яка полягає у тому, що соціальні працівники надають професійну підтримку дітям вулиці, включаючи психологічну допомогу, консультування та підтримку для подолання стресу та травм;
- безпечне тимчасове розміщення, в ході якого відбувається забезпечення тимчасового притулку для дітей, які опинилися в складних умовах через війну або конфлікт та допомагає їм отримати необхідну допомогу;
- соціальна інтеграція, яка полягає у розвитку програм для соціальної інтеграції дітей вулиці, включаючи навчання, професійну підготовку та підтримку в пошуку роботи;
- партнерство з громадою, під час якої соціальний працівник співпрацює з місцевими громадами, волонтерами та неприбутковими організаціями для створення умов для повернення дітей в нормальне життя;
- психосоціальна реабілітація, яка включає розробку програм і проектів для психосоціальної реабілітації дітей, які пережили травматичні події через війну або конфлікт [31, с. 190].

Загалом, соціальна робота з дітьми вулиці в умовах війни в США вимагає комплексного підходу та співпраці між різними структурами та організаціями

для забезпечення безпеки, захисту та підтримки найбільш уразливих членів суспільства.

Особливою турботою працівників служби соціального забезпечення є виявлення дітей, які зазнали жорстокого поводження та страждають від несприятливих чинників сім'ї в умовах війни. В Австрії діти через військові конфлікти можуть бути прийняті до групи проживання у регіональний кризовий центр [39, с. 136]. Прийняті в центр діти продовжують відвідувати свою звичайну школу та підтримують відносини зі своїми друзями та батьками, з якими одночасно ведеться робота [8, с. 399].

У багатьох західних країнах існують служби телефонів довіри для молодих втікачів, які надають безкоштовні послуги. Фахівці служби проводять профілактичні консультації з підлітками, які збираються втекти з дому, надають інформацію про розташовані в районі проживання дитини в установах з надання невідкладної соціальної допомоги, виступають посередниками при встановленні контактів між підлітками та сім'єю [4, с. 79].

Важливим елементом загальної стратегії піклування про неповнолітніх є забезпечення належного місця проживання, здатного замінити сім'ю під час воєнного конфлікту. З цією метою у системі дитячих закладів створено широку мережу притулків для дітей-сиріт та кинутих дітей, у яких вихователями є соціальні працівники [14, с. 90].

У Німеччині широко поширені лікувально-профілактичні денні установи для дітей. Це напівстаціонарні організації, яких діти перебувають з 8 до 17 години [28, с. 129]. Дані установи відрізняються від притулків цільовими групами та спеціальним лікувально-профілактичним та терапевтичним обслуговуванням [15, с. 60]. В даних установах проводиться активна робота соціального працівника та дітей вулиці в умовах війни.

В Німеччині існують певні особливості соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни, які враховують конкретні соціокультурні та правові умови країни. Розглянемо їх детальніше.

- спеціалісти здійснюють швидке реагування на кризові ситуації, забезпечуючи безпеку та психологічну підтримку дітям, які опинилися на вулиці через війну або конфлікт;
- надання послуг психосоціальної реабілітації для дітей, які пережили травматичні події через війну, включаючи терапію, консультування та групову підтримку;
- забезпечення тимчасового притулку для дітей, які опинилися в складних умовах через війну або конфлікт, з метою надання їм безпеки, харчування та медичної допомоги;
- розвиток освітніх та виховних програм для дітей вулиці з метою забезпечення доступу до освіти та розвитку навичок для майбутнього самостійного життя;
- співпраця з місцевими громадами, неприбутковими організаціями та волонтерами для забезпечення необхідної підтримки та ресурсів для дітей вулиці;
- надання юридичної допомоги та захисту дітям вулиці, включаючи захист їхніх прав та інтересів перед законом [18, с. 63].

У Німеччині важливою складовою успішного впровадження даних заходів є співпраця між різними структурами та організаціями, а також забезпечення координації та ефективного використання ресурсів.

Великобританія, як і ряд інших Європейських країн також бере активну участь у соціальній роботі з дітьми вулиці в умовах війни. В даній країні запроваджують різні проекти та заходи. Один із можливих варіантів – це проект «CareFarming», який є практикою, що поєднує сільське господарство з наданням соціальних та здоров'язберігаючих послуг. У даній моделі фермерські господарства використовуються для створення середовища, де люди можуть отримати підтримку та терапевтичні користі через роботу на фермі або просто перебуваючи в контакті з природою [62].

«CareFarming» може бути корисним для різних груп населення, включаючи людей з розумовими або фізичними обмеженнями, людей з

проблемами здоров'я, ветеранів, дітей та молоді в складних життєвих обставинах та інших. Дана практика може допомогти покращити якість життя, знизити стрес і покращити самопочуття учасників.

Крім того, велику популярність у Великій Британії набули дитячі центри. Докладніше зупинимося на «Tudor Way Children's Centre», який є важливим ресурсом для дітей вулиці в умовах війни. Центр може надавати різноманітні послуги та підтримку, спрямовані на поліпшення благополуччя та розвиток дітей, які опинилися у складних ситуаціях через війну. Основними функціями центру є: надання консультацій та психологічної підтримки для дітей, які стикаються з травматичними подіями через війну; забезпечення доступу до медичної допомоги та реабілітаційних послуг для дітей з травмами та іншими проблемами здоров'я, які виникли через війну; організація навчальних програм, тренінгів та ігрових сесій для дітей з метою стимулювання їхнього розвитку та навчання нових навичок; створення сприятливого середовища для соціальної інтеграції дітей, включаючи можливості для спілкування з однолітками та участь у групових заходах та заходах та організація культурних заходів, виставок та рекреаційних активностей для підтримки позитивного розвитку та самовираження дітей. Даний центр співпрацює з іншими організаціями, урядовими структурами та громадськими організаціями для забезпечення комплексної підтримки дітей в умовах війни [63].

Загалом у Великобританії соціальна робота з дітьми вулиці в умовах війни враховується в контексті конкретних соціальних, економічних та політичних реалій країни, яка включає наступні особливості [53, с. 23]:

- забезпечення спеціалістами швидкого реагування на кризові ситуації та забезпечення безпеки дітям, які опинилися на вулиці через війну або конфлікт;
- надання психологічної допомоги та психосоціальної реабілітації дітям, які пережили травматичні події через війну, для допомоги їм подолати стрес та адаптуватися до нових умов;

- забезпечення тимчасового притулку для дітей, які потрапили на вулицю через війну або конфлікт, з метою надання їм необхідної допомоги, харчування та медичного обслуговування;
- розвиток програм соціальної інтеграції та підтримки для дітей вулиці, включаючи навчання, професійну підготовку та підтримку в пошуку житла та роботи;
- співпраця з місцевими громадами, неприбутковими організаціями та волонтерами для надання додаткових послуг та ресурсів дітям вулиці.

У Великобританії важливою складовою успішного впровадження заходів соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни є співпраця між різними структурами та організаціями, а також забезпечення координації та ефективного використання ресурсів.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, то варто зауважити, що у зарубіжних країнах основним напрямом профілактики безпритульності неповнолітніх в умовах війни є поліпшення та зміцнення сім'ї, реалізація комплексу соціальних, психологічних, педагогічних, правових, матеріальних та фінансових заходів. Адже низка розглянутих країн вже успішно впроваджує різноманітні програми та ініціативи, спрямовані на покращення благополуччя та майбутнього цих дітей.

РОЗДІЛ 3

ПРАКСЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ ВУЛИЦІ В УМОВАХ ВІЙНИ НА ТЕРИТОРІЇ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Аналіз дитячої безпритульності на території Запорізької області в умовах війни.

Війна в Україні значно вплинула на проблему безпритульності дітей, посилюючи вразливість та складні життєві обставини для багатьох сімей. Запорізька область не є виключенням. Більше 70% області зараз знаходиться під окупацією російською армією, а такі міста як Оріхів та Гуляйполе кожного дня потрапляють під страшні обстріли. Все це сприяє до негативної тенденції безпритульності дітей, яка за роки повномасштабного вторгнення в області лише збільшується.

Основними аспектами впливу війни на безпритульність дітей в Запорізькій області є:

- втрати житла та переселення. Адже під час повномасштабного вторгнення багато сімей були змушені покинути свої домівки через окупацію та бойові дії, що призвело до зростання кількості внутрішньо переміщених осіб. Деякі діти втратили зв'язок зі своїми сім'ями або опинилися без належного житла та підтримки;
- економічні труднощі. Російсько-українська війна спричинила економічні труднощі для багатьох сімей, що ускладнило їхнє фінансове становище та здатність забезпечити належний догляд за дітьми. Це призвело до збільшення кількості дітей, які змушені жебракувати або шукати засоби для існування на вулицях;
- психологічні травми. Діти, які пережили або стали свідками бойових дій, часто стикаються з серйозними психологічними травмами, що

може призвести до проблем з поведінкою та соціальною адаптацією. Це може збільшити ризик того, що вони опиняться на вулиці;

- втрата підтримки системи освіти, адже перебої в роботі системи освіти через війну обмежили доступ дітей до шкіл, що зменшило можливості для їхнього розвитку та соціалізації. Без освіти та належного догляду діти стають більш вразливими до безпритульності;

- розпад сімей. Російсько-українська війна призвела до розпаду багатьох сімей, коли батьки загинули, були поранені або змушені залишити своїх дітей через бойові дії. Це залишило багатьох дітей без нагляду дорослих та відповідної підтримки [9].

Бездоглядні та безпритульні діти в Україні – це переважно особи до 14 років. «Самостійно» діти йдуть з дому, починаючи з 6-7 років. Серед безпритульних дітей кількість хлопців більша, ніж дівчат [9].

У діаграмі 3.1. розглянемо кількість безпритульних дітей на території України за період 2021-23 років.

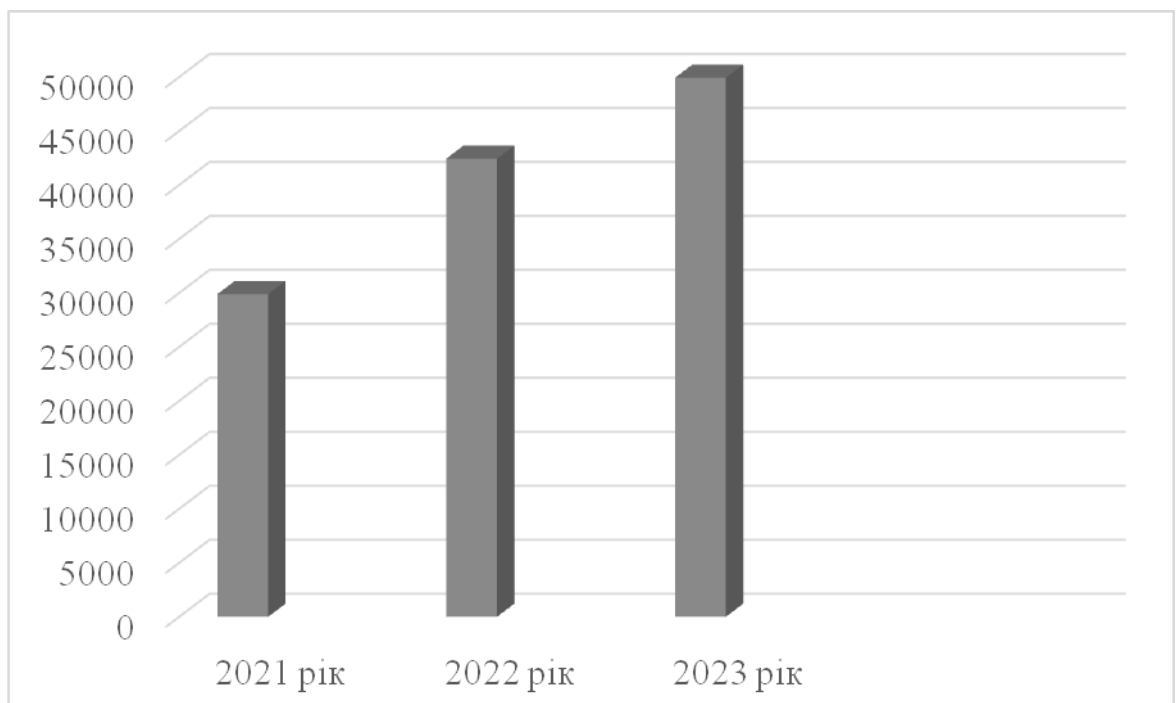

Рис. 3.1. – Статистичні дані безпритульності дітей в Україні за 2021-23 рр.

Як можна простежити з рисунку 3.1. за останні два роки дитяча безпритульність із-за війни лише збільшується, адже це пов'язано з активними бойовими діями та окупацією армією Російської Федерації територій Донецької, Запорізької, Харківської, Херсонської, Луганської областей. У 2022 році кількість безпритульних дітей на території нашої держави становила 42436. За останній 2023 рік дана кількість дітей збільшилась на 7,5 тисяч [10]. На початок 2024 року кількість безпритульних дітей по всій країні складає 49936.

На жаль, статистика дитячої безпритульності на території Запорізької області за останні два роки лише збільшується. Напередодні повномасштабного російського вторгнення в Запорізькій за офіційними даними було в районі 20 тисяч безпритульних дітей. На даний момент точної статистики безпритульності дітей в Запорізької області наразі немає, але проаналізувавши статті та дані, то можемо зробити приблизний аналіз, який представлений на рисунку 3.1.

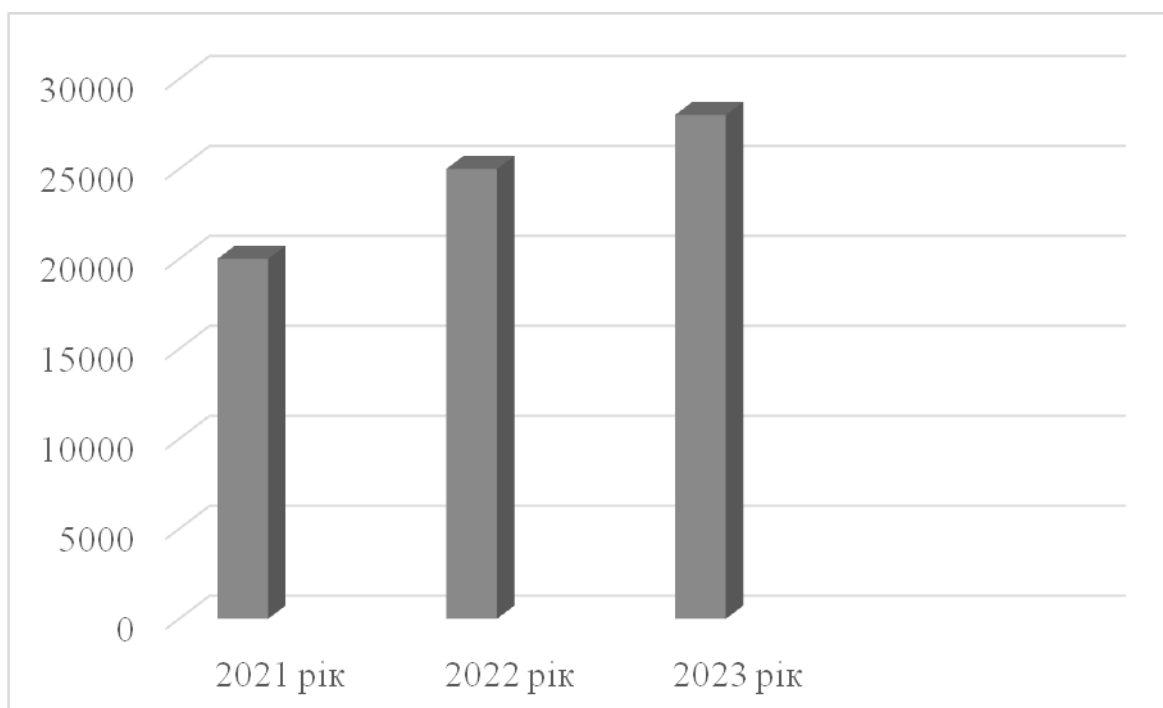

Рис. 3.2. – Статистичні дані безпритульності дітей у Запорізькій області за 2021-23 рр.

Ознайомившись з приблизними статистичними даними, то можемо стверджувати, що дитяча безпритульність за роки повномасштабного вторгнення лише збільшується, адже окупація більшості території області та активні бойові дії негативно впливають дітей. Як можемо простежити, то у 2021 році приблизна кількість безпритульних дітей в Запорізькій області становила 20 тисяч, а у 2023 році ця цифра збільшилась вже до 30 тисяч.

Ознайомившись з даними опитувань серед дітей Запорізької області, які опинились на вулиці через війну, то виокремлюється активні бойові дії та окупація багатьох районів області та суто сімейний компонент [10]:

44% – активні бойові дії та окупація більшості Запорізької області.

28% з них – вигнані з дому.

10% – самі втекли.

12% від кількості вуличних дітей опинилися внаслідок матеріальної неспроможності родини утримувати дитину;

6% – зазнали фізичного насильства в сім'ї [10].

На рисунку 3.2. представлені результати опитування безпритульних дітей Запорізької області у вигляді діаграми.

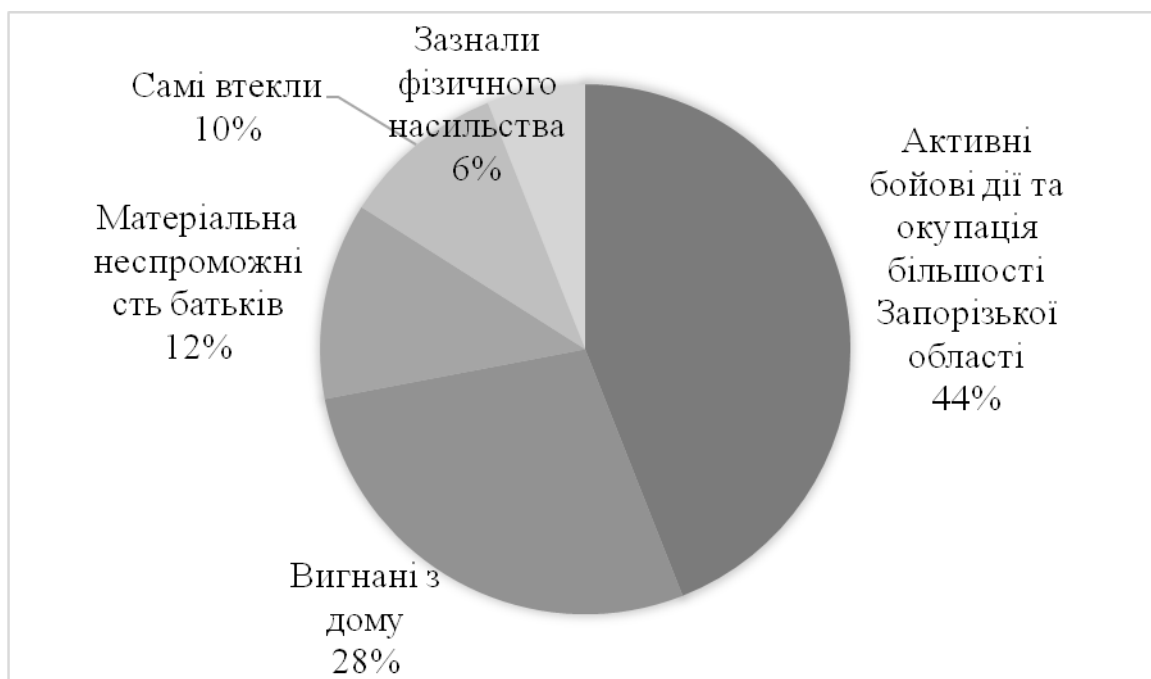

Рис. 3.3. – Результати опитувань серед безпритульних дітей Запорізької області

Як можна побачити у діаграмі, то бойові дії та окупація – найголовніша причина дитячої безпритульності у Запорізькій області (44%). Конфлікти у родині посідають другу позицію, адже 28% опитаних дітей є вигнаними з дому. Погане фінансове становище батьків (12%) є третьою причиною дитячої безпритульності в області. Діти, які самі втекли з дому мають четверту позицію (10%) [10].

За часи повномасштабного вторгнення кількість безпритульних дітей в області, на жаль, лише збільшилась. Основними причинами збільшення кількості дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування в Запорізькій області є [9]:

- військові дії призвели до загибелі багатьох дорослих, залишаючи дітей без батьків. Це є однією з основних причин збільшення кількості сиріт на території Запорізької області;
- багато батьків отримали важкі поранення або стали інвалідами, внаслідок чого вони більше не можуть доглядати за своїми дітьми;
- руйнація житла внаслідок бойових дій змусила багато сімей залишити свої домівки. Деякі діти опинилися на вулиці або в притулках без супроводу дорослих;
- війна призвела до розлуки сімей, коли батьки та діти опинилися в різних частинах країни або навіть за кордоном. Багато дітей залишилися без належного нагляду та піклування;
- масова евакуація та переміщення людей з тимчасово окупованих територій Запорізької області в умовах війни також спричинили ситуації, коли діти загубилися або були розлучені з батьками;
- війна залишила глибокі психологічні травми як у дітей, так і у батьків, що призвело до розпаду сімейних стосунків і неспроможності батьків виконувати свої обов'язки;
- в умовах війни соціальні служби та системи підтримки не завжди можуть ефективно допомагати сім'ям, що призводить до збільшення кількості дітей, які залишаються без батьківського піклування;

- в деяких випадках, через небезпеку або нездатність батьків забезпечити безпеку своїх дітей, державні органи змушені вилучати дітей з родин для їх захисту.

На жаль, негативна тенденція дитячого безпритульства на території Запорізької області має певні наслідки для майбутнього: зростання дитячої злочинності, алкоголізму, наркоманії, інфекційної захворюваності та напруженості в суспільстві, а також зростання і зміцнення кримінального сектору [9].

Таким чином, активні бойові дії та окупація більше 70% Запорізької області спричинила значне збільшення кількості безпритульних дітей через комбінацію різноманітних факторів, таких як смерть або поранення батьків, розпад сімей та евакуація. За останні два роки кількість безпритульних дітей в області лише збільшується. Для ефективного вирішення цієї проблеми необхідно впроваджувати комплексні заходи, які включають соціальну, психологічну, юридичну та фінансову підтримку дітей та їх опікунів.

3.2. Особливості аутріч-роботи з «вуличними» дітьми в Запорізькій області.

Війна в Україні створила умови, за яких багато дітей опинилися на вулиці без належного догляду та підтримки. Дитяча безпритульність є серйозною соціальною проблемою, яка загострилася в умовах повномасштабного вторгнення на територію України. Запорізька область, яка є однією з зон активних бойових дій, зазнала значного впливу, що призвело до збільшення кількості дітей, які опинилися на вулиці без належного нагляду та підтримки. Тому в останні роки на території Запорізької області та в Україні загалом стала активно застосовуватись аутріч-робота з безпритульними дітьми, які постраждали через війну в Україні.

Наприкінці 60-х років ХХ ст. як один з підходів щодо профілактики девіантної поведінки дітей і підлітків стала впроваджуватися аутріч-робота за

місцем проживання [47, с. 78]. Під аутріч-роботою розуміють діяльність, спрямовану на активне виявлення, встановлення контакту та надання допомоги дітям, які перебувають на вулиці або у складних життєвих умовах. Основною метою аутріч-роботи є надання комплексної підтримки, яка включає соціальну, медичну, психологічну допомогу та сприяння реінтеграції дітей у суспільство.

Аутріч-робота з «вуличними» дітьми є важливим компонентом соціальної роботи, спрямованим на забезпечення допомоги дітям, які опинилися у складних життєвих обставинах та живуть на вулиці. Особливості такої роботи в Запорізькій області враховують місцеві соціально-економічні умови та специфічні виклики, пов'язані з війною в Україні.

Особливості застосування аутріч-роботи з «вуличними» дітьми в Запорізькій області [23, с. 52]:

- комплексний підхід, який включає аутріч-роботу за участю соціальних працівників, психологів, педагогів, медичних працівників, волонтерів та співпрацю з неурядовими організаціями або благодійними фондами для забезпечення додаткових ресурсів та послуг;
- доступність та мобільність, які полягають у використанні мобільних бригад, які регулярно відвідують місця, де збираються діти вулиці (вокзали, парки, занедбані будівлі), щоб надавати їм необхідну допомогу;
- надання базової допомоги, під час якої безпритульним дітям надаються гарячі обіди, чистий одяг та засобів гігієни. До базової допомоги також входить вакцинація та скерування до медичних закладів при необхідності;
- психологічна підтримка та консультування, яке включає подолання стресу, який діти пережили під час активних бойових дій або окупації. Під час психологічної підтримки соціальні працівники організовують психотерапевтичні та підтримувальні групи для дітей, де вони можуть поділитися своїм досвідом та отримати підтримку однолітків;
- освітня та соціальна інтеграція, які полягають у наданні доступу до освіти, допомоги у зарахуванні до шкіл або навчальних центрів. Під час даного

виду аутич-роботи соціальний працівник також розробляє програми з розвитку життєвих навичок, таких як управління фінансами, гігієна, комунікативні навички;

- юридична допомога, до якої належать інформування про права, допомога у відновленні документів (паспорти, свідоцтва про народження) та юридичні консультації для захисту інтересів дітей та їхніх сімей;

- реінтеграція в суспільство, яка полягає у допомозі в пошуку родичів та відновленні сімейних зв'язків та у наданні тимчасового притулку з метою подальшої реінтеграції дітей у суспільство [23, с. 53].

Таким чином, аутич-робота займає широкий спектр проблематичного розвитку і перетинається з усіма рівнями профілактичної соціальної роботи, спрямованої на основні цільові групи: діти та молоді люди, які ризикують розвинути проблеми настільки, що під загрозу потрапляють їх соціальні та/або розумові навички та вміння, діти та молоді люди з проблемами, які не мають контакту зі службами соціально-психологічної допомоги, діти та молоді люди з проблемами, які встановили контакт зі службами соціально-психологічної допомоги, але які потребують зусиль співробітників як доповнення до тієї підтримки, яку вони одержують через звичні канали [26, с. 90].

В Запорізькій області аутич-роботою з «вуличними» дітьми займаються різні організації, включаючи державні установи, неурядові організації (НУО) та міжнародні благодійні фонди:

- служби у справах дітей Запорізької області;
- центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- благодійний фонд «Карітас Запоріжжя»;
- міжнародний благодійний фонд «Надія по всьому світу»;
- благодійна організація «Волонтерський центр» та інші.

Ефективна аутич-робота з «вуличними» дітьми вимагає координації між цими організаціями, а також співпраці з місцевою владою, поліцією та медичними установами. Спільні зусилля дозволяють більш ефективно виявляти

дітей, які потребують допомоги, забезпечувати їм необхідні ресурси та сприяти їх поверненню до нормального життя.

В Запорізькій області традиційно аутріч-робота з дітьми «вулиці» ділиться на основні етапи:

- польові обстеження, під час яких мобільні бригади соціальних працівників здійснюють регулярні обстеження районів, де можуть перебувати «вуличні» діти (вокзали, парки, ринки, занедбані будівлі);
- первинний контакт, в ході якого соціальні працівники встановлюють контакт з дітьми, пропонують їм їжу, одяг та первинну медичну допомогу;
- проведення оцінки стану здоров'я, психологічного стану та соціальних потреб дитини;
- забезпечення дітей тимчасовим притулком, медичною допомогою, психологічною підтримкою та доступом до освіти;
- повернення дітей до сімей або їх розміщення в прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу чи інших формах альтернативного виховання.

Слід зазначити, що найефективніша аутріч-робота з бездоглядними дітьми відбувається саме на вулиці. Метою аутріч-працівників та фахівців із соціальної роботи є пошук рішень проблем молоді у молодіжному середовищі (індивідуальна робота з дітьми та підлітками, робота з молодіжними групами/об'єднаннями, робота зі створення сприятливих умов для зростання). Завдання полягає у запобіганні подальшій дезадаптації та стимулювання соціальної інтеграції [35, с. 119].

Аутріч-робота в Запорізькій області є критично важливою для підтримки дітей вулиці в умовах війни, забезпечуючи їм базову допомогу, психологічну підтримку та можливості для соціальної інтеграції.

Переваги та результати аутріч-роботи з безпритульними дітьми в умовах війни на території Запорізької області полягають у:

- зниженні рівня безпритульності. Аутріч-робота сприяє зниженню кількості дітей, які живуть на вулиці, через надання їм базових послуг та допомоги у поверненні до сімей або реінтеграції в суспільство;
- поліпшенні здоров'я та благополуччя. Забезпечення медичною та психологічною допомогою сприяє поліпшенню фізичного та психічного здоров'я дітей;
- підвищенні рівня освіти. Доступ до освіти та навчальних програм допомагає дітям вулиці здобути знання та навички, необхідні для подальшого розвитку.

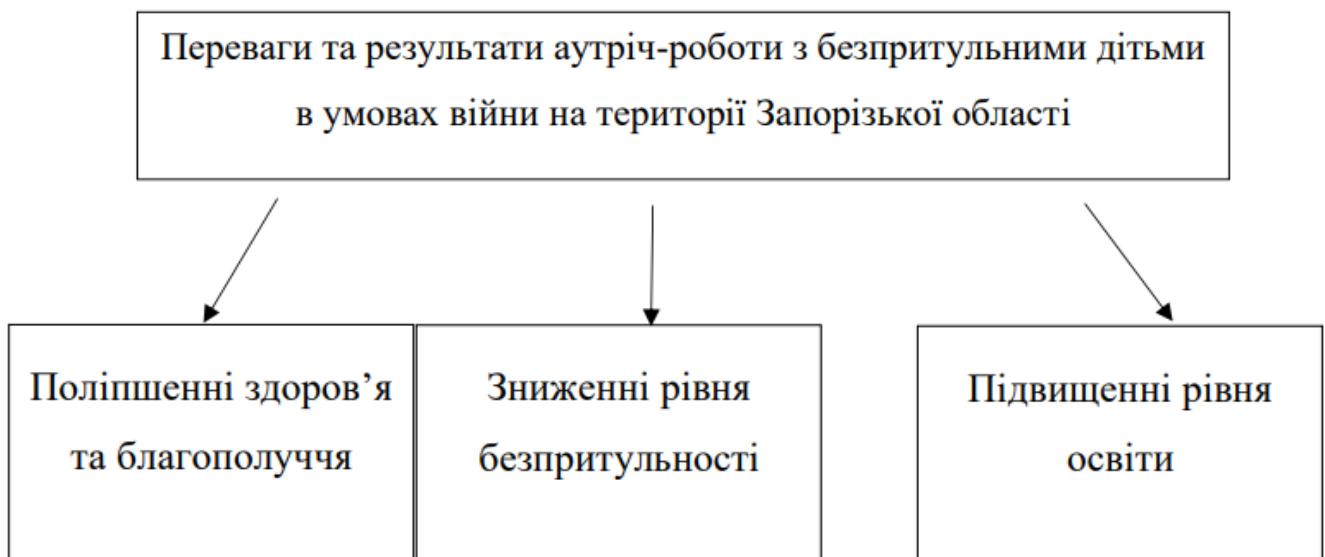

Рис. 3.4. Переваги та результати аутріч-роботи з безпритульними дітьми в умовах війни на території Запорізької області

Головним елементом аутріч-роботи в дітьми «вулиці» на території Запорізької області є створення своєрідного мосту між цільовою групою, соціальними, медичними та іншими службами. Вулична робота – це робота в команді [40, с. 79]. Аутріч-команда зазвичай складається не більше, ніж з трьох осіб, оскільки може порушити звичну для цільової спільноти атмосферу, що негативно позначиться на встановлення контактів та ефективності заходів, що проводяться, бесід. Адже дуже важливе розуміння співробітниками цілей та завдань роботи, структури групи та свого місця у цій структурі [42, с. 38].

Одним із ключових факторів успішної соціальної реабілітації виступає роль фахівця, рівень його професіоналізму та свідомості при роботі з дезадаптованими дітьми та підлітками, які постраждали від повномасштабного вторгнення Росії на територію України. Адже саме від рівня підготовки фахівця, який працює з безпритульними дітьми, залежить ефективність їхньої спільної діяльності [10].

Аутріч-робота вимагає комплексного підходу, залучення різних спеціалістів та організацій, а також постійного адаптування до змінних умов. Ефективна аутріч-робота навіть під час війни на території України здатна значно покращити життя безпритульних дітей, забезпечуючи їм необхідну підтримку та можливість повернутися до нормального життя [54]. Впровадження аутріч-роботи в систему соціальної роботи з бездоглядними та безпритульними дітьми дозволить активізувати адаптацію цієї цільової групи до структури сучасного суспільства [11, с. 20].

Отже, аутріч-робота з «вуличними» дітьми є важливим компонентом соціальної роботи, спрямованої на допомогу найбільш вразливим категоріям дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах через війну. Вона вимагає комплексного підходу, залучення різних спеціалістів та організацій, а також постійного адаптування до змінних умов. Ефективна аутріч-робота здатна покращити життя безпритульних дітей, забезпечуючи їм безпеку, підтримку та можливість повернутися до нормального життя.

3.3. Шляхи підвищення соціальної роботи з дітьми вулиці на території прифронтових областей України.

Активні бойові дії, окупація Криму, Луганської, частини Донецької, Запорізької, Харківської та Херсонської областей негативно впливають на суспільство, адже війна спричинила зсуви у соціально-економічній сфері, знищення місцевої інфраструктури, масові переселення та інші катастрофічні події. На жаль, в даній ситуації страждають не лише дорослі, а й діти, які є найбільш вразливою категорією населення.

Війна на території нашої держави є однією з головних причин безпритульності дітей, і вона має значний вплив на їхнє благополуччя та добробут.

Соціальна робота з безпритульними дітьми в умовах війни є важливим і необхідним компонентом гуманітарної допомоги та захисту прав дітей. Покращення соціальної роботи з дітьми вулиці на території прифронтових областей України є надзвичайно важливим з кількох причин [32, с. 65]:

- діти, які живуть на вулиці, є однією з найбільш вразливих груп населення. Вони стикаються з багатьма ризикованими ситуаціями, включаючи насильство, експлуатацію та зловживання;
- ефективна соціальна робота може допомогти дітям вулиці знайти альтернативи вуличному життю, надати їм можливості для розвитку та соціальної інтеграції;
- часто діти вулиці можуть стати жертвами або злочинцями. Робота з ними може сприяти зменшенню кримінальності та злочинності на вулицях;
- покращення соціальної роботи з дітьми вулиці є проявом гуманітарної допомоги та підтримки вразливих категорій населення, особливо в умовах війни;
- ефективна соціальна робота спрямована на створення безпечних умов для дітей на вулицях, щоб вони могли відчувати себе захищеними та захищеними [32, с. 66].

Підвищення ефективності соціальної роботи з дітьми вулиці на території прифронтових областей України вимагає комплексного підходу та впровадження ряду стратегічних та практичних заходів. Під час дослідження нами запропоновані декілька можливих шляхів для досягнення цієї мети.

Посилення мобільних служб соціальної підтримки безпритульних дітей в умовах війни є однією з важливих рекомендацій з підвищення соціальної роботи. Мобільні служби соціальної підтримки складаються з команд фахівців, які виїжджають на місця, де перебувають безпритульні діти, для надання їм

необхідної допомоги. Дані служби можуть включати соціальних працівників, психологів, медичних працівників та юристів.

Посилення мобільних служб соціальної підтримки є ефективним шляхом підвищення соціальної роботи з дітьми вулиці на території прифронтових областей України. Це дозволить оперативно та якісно надавати необхідну допомогу, знижувати ризики для здоров'я та безпеки дітей, сприяти їхній соціальній інтеграції та підвищенню якості життя. Для досягнення запропонованих цілей необхідно розширювати ресурсну базу, підвищувати кваліфікацію персоналу, розробляти стандарти і процедури, активізувати співпрацю з місцевими органами та організаціями, а також проводити інформаційно-просвітницьку діяльність [14, с. 121].

Для покращення соціальної роботи з безпритульними дітьми у прифронтових областях України необхідно розширити доступ до тимчасових притулків та безпечних місць. Адже притулки та безпечні місця є спеціалізованими установами, які надають дітям, що опинилися на вулиці, житло, харчування, медичну та психологічну допомогу, а також захист від насильства та експлуатації. Дані притулки відіграють важливу роль у забезпеченні безпеки та благополуччя дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, особливо в умовах війни.

Щоб досягнути дану мету необхідно створювати нові притулки, розширювати існуючі, інтегрувати їх у загальнодержавну систему соціального захисту, навчати персонал сучасним методам роботи, а також проводити інформаційно-просвітницькі заходи для залучення підтримки громадськості.

Соціальним працівникам для покращення соціальної роботи з безпритульними дітьми в умовах війни варто впроваджувати активніше психосоціальну підтримку та реабілітацію, адже вони є важливими компонентами соціальної роботи з дітьми вулиці на території прифронтових областей України. Для забезпечення ефективної психосоціальної підтримки необхідно розвивати інфраструктуру соціальних та психологічних служб, забезпечувати доступ до якісної медичної допомоги, організовувати освітні та

професійні програми, а також надавати підтримку сім'ям дітей. Це допоможе знизити рівень безпритульності серед дітей, поліпшити їх якість життя та сприяти їхньому успішному майбутньому [21, с. 22].

Освітні програми та професійна підготовка для дітей вулиці є ключовими елементами соціальної роботи, спрямованими на їхню реінтеграцію в суспільство, надання можливостей для особистісного розвитку та забезпечення майбутнього. Дані програми включають надання доступу до формальної освіти, організацію неформального навчання, розвиток професійних навичок та підтримку в подальшому працевлаштуванні.

Освітні програми та професійна підготовка сприяють розвитку дітей, забезпечують їх необхідними знаннями та навичками, допомагають інтегруватися в суспільство та знайти своє місце в житті. Для ефективної реалізації даних програм необхідно забезпечити співпрацю між державними установами, освітніми закладами, неурядовими організаціями та місцевими громадами. Це допоможе створити стійку систему підтримки для дітей «вулиці» та сприяти їх успішній реінтеграції в суспільство [11, с. 12].

Залучення громадських та міжнародних організацій є важливим напрямом підвищення ефективності соціальної роботи з дітьми вулиці на території прифронтових областей України. Дана рекомендація включає співпрацю з неурядовими організаціями, благодійними фондами, міжнародними гуманітарними організаціями та агентствами ООН, що мають досвід та ресурси для надання комплексної допомоги дітям, які опинилися у складних життєвих обставинах через російсько-українську війну [13].

Співпраця соціальних працівників з даними організаціями дозволяє розширити ресурсну базу, реалізувати комплексні програми допомоги, покращити моніторинг та оцінку ефективності, а також підвищити обізнаність суспільства та забезпечити захист прав дітей. Усе це сприяє створенню стійкої системи підтримки для дітей вулиці та їх успішній реінтеграції в суспільство.

Підготовка та підвищення кваліфікації соціальних працівників є однією з ключових рекомендацій з підвищення ефективності соціальної роботи з дітьми

вулиці, особливо в прифронтових областях України. Запропонована рекомендація дозволяє забезпечити високу якість послуг, адаптуватися до складних умов роботи та використовувати найкращі міжнародні практики для допомоги дітям, що опинилися у важких життєвих обставинах через війну. Інвестиції в професійний розвиток соціальних працівників сприяють не лише їхньому особистому зростанню, але й підвищенню загальної ефективності соціальної системи підтримки дітей вулиці в умовах Російсько-української війни [13].

Ще однією важливою рекомендацією з поліпшення соціальної роботи з дітьми «вулиці» є створення інформаційно-просвітницьких кампаній, які зазвичай спрямовані на підвищення обізнаності громадськості щодо проблеми безпритульності, привернення до неї уваги і залучення різних соціальних груп для вирішення даних проблем. Такі кампанії є ефективним інструментом соціальної роботи, оскільки сприяють формуванню позитивного суспільного ставлення до дітей, що опинилися у складних життєвих обставинах через бойові дії та тимчасову окупацію.

Інформаційно-просвітницькі кампанії сприяють підвищенню обізнаності громадськості, зміні суспільних стереотипів, залученню додаткових ресурсів та підвищенню ефективності роботи соціальних працівників з безпритульними дітьми в умовах війни. Інтеграція таких кампаній у загальну стратегію соціальної підтримки дітей вулиці може значно покращити їхнє становище та сприяти їхній успішній реінтеграції у суспільство [5, с. 21].

Партнерство та міжвідомча співпраця передбачають об'єднання зусиль різних організацій, установ та агенцій для досягнення спільної мети — покращення соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України. Запропонований підхід дозволяє забезпечити комплексний та ефективний підхід до вирішення проблем, з якими стикаються діти вулиці в умовах війни.

Об'єднання зусиль державних, недержавних та міжнародних організацій, інтеграція з місцевими громадами та міжсекторальна співпраця дозволяють

забезпечити комплексний підхід до підтримки дітей вулиці, підвищити якість надання послуг та ефективно використовувати наявні ресурси. Такий підхід сприяє не лише покращенню умов життя дітей вулиці, але й їхній успішній соціальній інтеграції та реабілітації в суспільстві [22, с. 35].

Реалізація запропонованих заходів потребує координації між різними рівнями влади, громадськими організаціями та міжнародними партнерами, а також активної участі самих громад. Тільки комплексний та системний підхід дозволить ефективно допомогти дітям вулиці на території прифронтових областей України.

Таким чином, підвищення соціальної роботи з безпритульними дітьми на території прифронтових областей України має свої особливості, оскільки дані території стикаються зі складними викликами через активні бойові дії та соціальну нестабільність. Адже запропоновані рекомендації з покращення соціальної роботи з дітьми вулиці є важливим завданням для захисту їхніх прав, забезпечення безпеки та допомоги у їхньому соціальному розвитку.

ВИСНОВКИ

Під час написання кваліфікаційної дипломної роботи було визначено стан наукової розробки, адже завдяки постійним дослідженням та розробкам соціальна робота з дітьми вулиці під час війни стає більш адаптованою до викликів та потреб цієї особливо вразливої категорії дітей. В дослідження даної проблематики зробили вагомі внески Джейн Аддамс, Михайло Ярошинський, Брюно Бетельхайм, Іван Блажкевич, К. Лузадер, Е. Сілверман, Н. Шульгіна, Л. Вовк, М. Лукашевич, Т. Семигіна та ряд інших зарубіжних та вітчизняних вчених та науковців.

Уточнення змісту основних понять наукового дослідження можна зазначити, що під поняттям «соціальної роботи» розуміють важливу складову соціальної політики держави, яка спрямована на забезпечення гідного рівня життя для всіх громадян. Вона відіграє ключову роль у формуванні соціально відповідального суспільства та сприяє соціальній стабільності й гармонії; «технології соціальної роботи» – систематизовані методи, прийоми та способи професійної діяльності, спрямовані на вирішення соціальних проблем індивідів, груп і громад; «безпритульні діти» – діти, які не мають постійного місця проживання та належного сімейного оточення, що забезпечувало б їм необхідний догляд, захист та розвиток; «діти вулиці в умовах війни» – діти, які внаслідок збройних конфліктів, військових дій або їх наслідків опинилися без постійного місця проживання, підтримки з боку сім'ї та доступу до основних життєвих потреб; соціальна робота з дітьми вулиці в умовах війни – комплекс професійних дій та програм, спрямованих на підтримку, захист та реабілітацію дітей, які через військові конфлікти та їх наслідки опинилися без житла, опіки батьків та доступу до базових потреб.

В роботі досліджено, що основними методами та принципами соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни є аналіз; спостереження; аналіз статей та монографій; аналітичний метод; узагальнення; принципи об'єктивності термінологічний та сходження від абстрактного до конкретного. Застосування

цих принципів та методів у наукових дослідженнях дозволяє глибоко зрозуміти проблеми дітей вулиці в умовах війни та розробити ефективні стратегії соціальної роботи для покращення їхнього становища. Науковий підхід забезпечує обґрунтованість та результативність соціальних програм і інтервенцій.

Проаналізувавши дітей вулиці як об'єкт соціальної роботи, то можна зауважити вона є складним та багатогранним завданням, яке вимагає інтегрованого підходу та міждисциплінарної співпраці. Забезпечення комплексної підтримки, адаптованої до індивідуальних потреб кожної дитини, є ключовим для успішної реінтеграції дітей вулиці в суспільство. В умовах війни дані завдання стають ще більш актуальними та вимагають додаткових ресурсів і уваги з боку суспільства, держави та міжнародної спільноти.

На підставі результатів аналізу технології соціальної роботи з безпритульними дітьми в умовах війни, можна зауважити, що військові конфлікти значно посилюють вразливість дітей, позбавляючи їх дому, сім'ї та базових засобів для існування. У таких умовах соціальна робота повинна бути особливо гнучкою, комплексною та орієнтованою на швидке реагування. Застосування технологій соціальної роботи з безпритульними дітьми в умовах війни є необхідним для забезпечення їхньої безпеки, підтримки та реінтеграції в суспільство.

Ознайомившись з закордонним досвідом вирішення проблеми «вуличних» дітей, то необхідно підкреслити, що його можна використовувати для покращення ситуації в Україні. Закордонний досвід підкреслює важливість комплексного підходу та співпраці всіх зацікавлених сторін для успішного вирішення проблеми «вуличних» дітей. Успішні програми базуються на глибокому розумінні потреб цієї вразливої групи та впровадженні збалансованих та інноваційних стратегій для їх підтримки та реінтеграції в суспільство.

Зробивши аналіз дитячої безпритульності на території Запорізької області в умовах війни, то можна зауважити, що діти стикаються в даному регіоні з

серйозними викликами та проблемами. За останні два роки повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України, окупація більшої частини Запорізької області та активні бойові дії призводить до негативної тенденції збільшення безпритульних дітей. Основними причинами дитячої безпритульності в області є активні бойові дії та окупація більшості регіону; вигнані з дому; втекли самі; матеріальна неспроможність батьків; фізичне насильство в сім'ї.

Проаналізувавши аутрич-роботу з «вуличними» дітьми в умовах війни в Запорізькій області, то варто підкреслити, що вона є важливою складовою соціальної роботи та вимагає комплексного підходу та залучення різних ресурсів. Незважаючи на численні виклики, ефективна аутрич-робота може значно покращити життя безпритульних дітей, надаючи їм необхідну підтримку та допомагаючи повернутися до нормального життя.

В ході дослідження були запропоновані шляхи підвищення соціальної роботи з дітьми вулиці на території прифронтових областей України. Серед рекомендацій з поліпшення соціальної роботи можна запропонувати наступні: посилення мобільних служб соціальної підтримки; розширення доступу до тимчасових притулків та безпечних місць; активна психосоціальна підтримка та реабілітація; освітні програми та професійна підготовка; залучення громадських та міжнародних організацій; підготовка та підвищення кваліфікації соціальних працівників; створення інформаційно-просвітницьких кампаній. Реалізація даних шляхів сприятиме покращенню якості життя дітей вулиці та сприятиме їхньому поверненню до нормального життя в умовах війни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Агарков О. А. Технології соціальної роботи : навч. посіб. Запоріжжя : вид. комплекс АТ «Мотор-Січ», 2015. 487 с.
2. Аспекти трансформації державного управління у сфері соціально-правового захисту дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні. URL: https://el-zbirn-du.at.ua/2015_1/25.pdf (дата звернення: 25.05.2024).
3. Бичук І. О. Соціальна робота з сім'єю : методичні рекомендації з дисципліни. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 40 с.
4. Бондаренко Н. О. Соціальна діагностика : підручник для студентів напрямку «Соціальна робота». Київ : Академія, 2021. 240 с.
5. Вайнола Р. Методика викладання дисциплін соціально-педагогічного циклу : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 140 с.
6. Васильчук А. Л., Тюріна Т. Г. Еніологічний словник енциклопедичний міждисциплінарний : навч. посіб. Львів : ПП Сорока Т. Б. Друк на потребу, 2024. 672 с.
7. Віщукаєва К. М. Соціальний супровід клієнта : навч. посіб. Одеса : Вид. Букаєв Вадим Вікторович, 2017. 322 с.
8. Денисюк О. М., Дуля А. В., Вайнола Р. Х., Епель О. В., Жуков В. І., Карпенко О. Г., Клішевич Н. А., Котелевець А. М., Лехолетова М. М. та інші. Актуальні питання соціальної роботи : навч. посіб. Ужгород : РІК-У, 2023. 420 с.
9. Дитяча бездоглядність та безпритульність – одна з проблем сучасного суспільства. URL: <https://www.matviivska-gromada.gov.ua/2021/05/13> (дата звернення: 25.05.2024).
10. Діти без дому. URL: <https://economistua.com/diti-bez-domu> (дата звернення: 25.05.2024).

11. Завацька Л. М. Технології професійної діяльності соціального педагога : навч. посіб. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2018. 240 с.
12. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 25.05.2024).
13. Захист прав дитини в умовах військової агресії. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/bitstreams/8fbfb/download> (дата звернення: 25.05.2024).
14. Зливков В., Лукомська С., Євдокимова Н., Ліпінська С. Діти і війна : монографія. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2023. 221 с.
15. Іващенко К. В., Коцур І. В. Технології соціальної роботи за місцем проживання : навч. посіб. Умань : ФОП Жовтий О.О., 2015. 101 с.
16. Кабусь Н. Д., Тюріна Т. Г., Микитюк О. М., Шевченко Ж. М., Яцишин У. В. Фахова підготовка соціальних працівників в Україні та за кордоном: сучасні виклики : моногр. Львів : Видавництво ПП «Новий Світ-2000», 2023 257 с.
17. Капська А. Й., Пеша І. В. Соціальний супровід різних категорій сімей : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 248 с.
18. Карпенко О. Г., Романова Н. Ф. Теорія і практика соціальної роботи : навч. посіб. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2015. 408 с.
19. Каширіна Є. В., Завацька Н. Є. Міждисциплінарний і міжгалузевий підхід у соціальній роботі : навч. посіб. Сєверодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. 82 с.
20. Каширіна Є. В., Завацька Н. Є. Педагогічні основи професійної діяльності : навч. посіб. Сєверодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. 43 с.
21. Каширіна Є. В., Завацька Н. Є. Теорія і практика соціальної інклюзії : навч. посіб. Сєверодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. 52 с.
22. Каширіна Є. В., Завацька Н. Є. Теорія і практика соціальної роботи : навч. посіб. Сєверодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. 52 с.
23. Каширіна Є. В., Завацька Н. Є. Психологія соціальної роботи : навч. посіб. Сєверодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. 92 с.

24. Кияниця З. П., Петрочко Ж. В. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми : навч. посіб. Київ : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 256 с.
25. Ковальчук Т., Теслюк В. Технології соціально-педагогічної діяльності : навч. посібн. Київ : Ліра-К, 2018. 360 с.
26. Козирєв М. П. Соціальна педагогіка : навч. посіб. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 352 с.
27. Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 25.05.2024).
28. Кривоконь Н. І. Соціально-психологічне забезпечення соціальної роботи : монографія. Харків : видавництво ФОП Олійник, 2015. 480 с.
29. Купенко О. В. Соціальна робота : від теорії до практики : навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2019. 388 с.
30. Легка О.В. Міжнародно-правове регулювання захисту прав дітей в умовах воєнного стану. *Правова позиція*. 2022. № 2 (35). С. 41-45.
31. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота (теорія і практика) : підручник. Київ : Каравела, 2017. 366 с.
32. Масюк О. П. Менеджмент соціальної роботи : курс лекцій для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра напряму підготовки «Соціальна робота». Запоріжжя : КСК-Альянс, 2017. 94 с.
33. Міжнародно-правове регулювання соціального захисту безпритульних та бездоглядних дітей в умовах війни. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/06/11.pdf> (дата звернення: 25.05.2024).
34. Омельченко С. О., Тернопільська В. І., Чернуха Н. М., Співак Я. О., Васильєва-Халатникова М. О., Бакуліна О. С., Костенко Д. В., Рутьян Л. І. Соціальна робота : реалії та виклики часу : навч-метод- посіб. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2021. 219 с.
35. Палагнюк Ю. В., Файчук О. Л., Максимовська Н. О., Чубук Р. В., Бутенко В. Г., Білас О. М., Сай Д. В., Конончук А. І., Чернецька Ю. І. та інші. Соціальна робота в умовах сучасних викликів : досвід і перспективи розвитку : монографія. Миколаїв : Вид-во. Ємельянова Т. В., 2022. 511 с.

36. Пеша І. В., Сопівник І. В., Галайдюк В. В., Кошук О. Б. Соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю : навч. посіб. Київ : Компринт, 2023. 449 с.
37. Побокіна Г. М., Завацька Н. Є. Менеджмент в соціальній роботі : навч. посіб. Сєверодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. 100 с.
38. Побокіна Г. М., Завацька Н. Є. Практикум з соціальної роботи : навч. посіб. Сєверодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. 99 с.
39. Полянничко А. О., Гончаренко О. В., Знобей О. В., Іонова І. М., Кирилюк А. В., Ключко О. О., Луценко О. А., Полякова О. М., Пономаренко Л. І., Ратеєва В. О., Шевченко Т. С., Шпиг Н. О. Технології соціальної роботи і соціальної допомоги в умовах трансформаційного періоду : навч.-метод. посіб. Суми : ФОП Цьома, 2020. 336 с.
40. Романишин А. М., Бойко О. В., Гузенко І. М. Первинна психологічна допомога і реабілітація в бойових умовах : навч.-метод. посіб. Львів : АСВ, 2014. 140 с.
41. Романова Н. Ф., Мельник І. П. Соціальне партнерство : навч.-метод. посіб. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. 238 с.
42. Рудкевич Н. І. Методика соціально-педагогічної роботи : навч.-метод. посіб. Львів : Растр-7, 2021. 324 с.
43. Семигіна Т. Міжнародна соціальна робота : пріоритети та стандарти : навч. посіб. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. 175 с.
44. Семигіна Т. Сучасна соціальна робота : навч. посіб. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.
45. Сірант М.М. Механізми міжнародного права щодо захисту прав дитини. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки.* 2015. № 824. С. 164-168.
46. Слосанська Г.І. Соціальна робота в територіальній громаді : теорії, моделі та методи : монографія. Тернопіль : Осадца Ю.В., 2018. 382 с.
47. Спицька Л. В., Бровендер О. О., Завацька Н. Є. Актуальні проблеми в соціальній роботі : навч. посіб. Сєверодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. 90 с.

48. Спицька Л. В., Бровендер О. О., Завацька Н. Є. Вступ до спеціальності «Соціальна робота» : навч. посіб. Сєверодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. 104 с.
49. Спицька Л. В., Бровендер О. О., Завацька Н. Є. Історія соціальної роботи : навч. посіб. Сєверодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. 66 с.
50. Статистика усиновлень за 2023 рік: досягнення та виклики. URL: <https://akhmetovfoundation.org/news/statystyka-usynovlen-za-2023rikdosyagnennya-ta-vyklyky> (дата звернення: 25.05.2024).
51. Сташків Б. І. Право соціального забезпечення. Загальна частина : навч. посіб. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2016. 692 с.
52. Сьогодні Міжнародний день безпритульних дітей : скільки таких дітей в Україні. URL: <https://unn.ua/news/sohodni-mizhnarodnyi-den-bezprytulnykh-ditei-skilky-takyykh-ditei-v-ukraini> (дата звернення: 25.05.2024).
53. Тимошенко Н. Є. Вступ до спеціальності : соціальна робота : навч. посіб. Київ : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2014. 245 с.
54. Трощинський В. П., Скуратівський В. А., Кравченко М. В. Соціальна і гуманітарна політика : підручник. Київ : Вид-во НАДУ, 2016. 792 с.
55. Тюптя Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота : теорія і практика : навч. посіб. Київ : Знання, 2018. 574 с.
56. Фурман А., Дубно А. Психодіагностична компетентність соціального працівника : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. 102 с.
57. Фурман А. В., Підгурська М. В. Історія соціальної роботи : навч. посіб. Тернопіль : ТНЕУ, 2014. 174 с.
58. Харламов М. І. Соціальна робота : курс лекцій. Харків : НУЦЗУ, 2016. 96 с.
59. Чернета С. Ю., Петрович В. С. та ін. Соціальна робота з сім'ями : теорії, моделі, ефективні практики : монографія. Луцьк : ФОП Гадяк Жанна Володимирівна, друкарня «Волиньполіграф», 2021. 342 с.
60. Чубук Р. В. Теорія соціальної роботи : методичні вказівки. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 76 с.

61. Ярошенко А. О., Семигіна Т. В., Сухицька Н. В. Історія та теорія соціальної політики України : навч. посіб. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. 289 с.

62. Teachers have sleepless nights over child neglect / By Н. Richardson (BBC News education reporter). URL: <http://www.bbc.co.uk/news/education-16628257> (дата звернення: 25.05.2024).

63. Tudor Way Children's Centre. URL: <https://www.worcestershire.gov.uk/cms/childrenscentresdetails/worcester-city/tudor-way-childrens-centre.aspx> (дата звернення: 25.05.2024).

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Хімич Ксенія Олександрівна, студентка 4_курсу, форма навчання денна, факультет соціології та управління, спеціальність «соціальна робота», освітньо-професійна програма «соціальна робота», адреса електронної пошти: kseniahimich24@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Технології соціальної роботи з дітьми вулиці в умовах війни» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Хімич К. О.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (науковий керівник) Приймак О.М.